

Гражданско наблюдение
в Специалните домове
за временно настаняване
на чужденци на МВР
за периода януари–юни 2011 г.

Обобщен доклад

2012

Този доклад е изработен по проект „Гражданско наблюдение в полицията“, инициатива на Институт „Отворено общество“ – София, и Главна дирекция „Охранителна полиция“, с финансовата подкрепа на Програмата за грантове на Институт „Отворено общество“ в областта на човешките права и управлението (Human Rights and Governance Grants Program). Проектът се осъществи в периода 2010–2011 г. на територията на 80 районни управления „Полиция“ (РУП) в областите Пловдив, Пазарджик, Стара Загора, Сливен, Хасково, Варна, Добрич, Бургас, Перник и на територията на гр. София, с участието на 200 доброволци, организирани от 4 НПО: Институт „Отворено общество“ – София, Сдружение „Свят без граници“ (Стара Загора), Асоциация „Деметра“ (Бургас), Фондация „SOS-семейства в риск“ (Варна) и Община Пловдив.

В сътрудничество с Дирекция „Миграция“ на МВР се осъществи наблюдение в Специалните домове за временно настаняване на чужденци на МВР в кв. „Бусманци“ в гр. София и в гр. Любимец. Проектът е разработен в изпълнение на стратегията на МВР „Полицията в близост до обществото“.

Гражданско наблюдение
в Специалните домове
за временно настаняване
на чужденци на МВР
за периода
януари–юни 2011 г.

Обобщен доклад

София • 2012

Изказаните становища и мнения в настоящия доклад са отговорност на автора и не отразяват непременно мненията и политиката на Институт „Отворено общество“ – София.

Екип на проекта:

Звезда Ванкова, *Правна програма на Институт „Отворено общество“ – София, автор*

Атанас Димитров, *координатор на проекта*

Иванка Иванова, *директор на Правна програма на Институт „Отворено общество“ – София, ръководител на проекта*

Илиана Савова, *директор на Програма за правна защита на бежанци и мигранти, Български хелзинкски комитет, рецензент*

© 2012 Институт „Отворено общество“ – София. Всички права запазени. Нито една част от това изследване не може да бъде публикувана или възпроизвеждана под каквато и да е форма без предварително писмено съгласие на Институт „Отворено общество“ – София.

ISBN 978-954-2933-13-7

Адрес:

Институт „Отворено общество“ – София

1000 София, ул. „Солунска“ № 56

Електронна поща: info@osi.bg

Уебстраница: www.osi.bg

СЪДЪРЖАНИЕ

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ	6
УВОД	7
РЕЗЮМЕ	8
МЕТОДОЛОГИЯ	11
НОРМАТИВНА РАМКАНА ИМИГРАЦИОННОТО ЗАДЪРЖАНЕ И ПРАВИЛА ЗА ФУНКЦИОНИРАНЕ НА СДВНЧ	12
РЕЗУЛТАТИ ОТ ГРАЖДАНСКОТО НАБЛЮДЕНИЕ В СДВНЧ	16
1. Статистика за осъществените посещения в периода януари–юни 2011 г.	16
2. Основни констатации на гражданските наблюдатели	17
2.1. Информираност на настанените в СДВНЧ чужденци за правата им и последващите процедури	17
2.2. Достъп до адвокат	20
2.3. Достъп до медицинска помощ и здравословно състояние на принудително настанените в СДВНЧ	22
2.4. Отношение на служителите в СДВНЧ към настанените принудително чужденци	26
2.5. Достъп до консулските власти	28
2.6. Възможност за кореспонденция и телефонно обаждане	28
2.7. Документи по принудителното настаняване и призовки от съда	29
2.8. Кандидатстване за международна закрила	30
2.9. Хранителен режим	31
2.10. Материални условия за настаняване в СДВНЧ и възможност за социални дейности	32
2.11. Алтернативи на имиграционното задържане и възможности за предоставяне на временен статут	39
ИЗВОДИ	41
ПО-ВАЖНИ ПРЕПОРЪКИ	43
КОМЕНТАР	
на Дирекция „Миграция“ на МВР върху Обобщен доклад с резултатите от гражданското наблюдение в Специалните домове за временно настаняване на чужденци на МВР за периода януари–юни 2011 г.	46

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

БХК	Български хелзинкски комитет
ВКБООН	Върховен комисариат за бежанците на ООН
ДАБ	Държавна агенция за бежанците
Дирекция „УССД“	Дирекция „Управление на собствеността и социални дейности“ на МВР
ДМ	Дирекция „Миграция“ на МВР
ЕБФ	Европейски бежански фонд
ЕКПИ	Европейски комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание
ЕКПЧ	Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (наричана още Европейска конвенция по правата на човека)
ЕСПЧ	Европейски съд по правата на човека
ЗПП	Закон за правната помощ
ЗОП	Закон за обществените поръчки
ЗУБ	Закон за убежището и бежанците
ЗЧРБ	Закон за чужденците в Република България
ИСМС	индивидуална стая с мерки за сигурност
МБАЛСМ „Пирогов“	Многопрофилна болница за активно лечение и спешна хирургия „Пирогов“
МИ–МВР	Медицински институт към Министерство на вътрешните работи
НПО	неправителствени организации
ОДЧ–ДМ	Оперативна дежурна част на Дирекция „Миграция“ на МВР
ПАМ	принудителни административни мерки
ПВР	Правилник за вътрешния ред
СДВНЧ	Специални домове за временно настаняване на чужденци на МВР
СМП	Спешна медицинска помощ

Увод

Гражданското наблюдение в полицията представлява един от най-важните проекти на Правна програма на Институт „Отворено общество“ – София. Той съчетава в себе си механизъм на гражданско участие и прозрачност на държавното управление със защита на основните права на човека. Това са основни принципи от философията на Института. Тяхното прилагане съвместно от доброволци, неправителствени организации, структури на Министерството на вътрешните работи и органи на местна власт представлява истинско предизвикателство, но и практически урок за трудностите, с които е изпълнен пътят към постигане на върховенство на закона в България.

Методът на наблюдение беше разработен въз основа на опита на Великобритания. Той беше въведен за първи път в България по проект на Плевенски обществен фонд „Читалища“, финансиран от Институт „Отворено общество“ – София през 2004 г. Резултатите от този проект бяха оценени и през 2005–2006 г. методът беше адаптиран и приложен в деветте районни полицейски управления на територията на гр. София в партньорство с Генерална дирекция „Полиция“, Столична дирекция „Полиция“ и Столична община. Предвид успеха на проекта в София и Плевен през 2007 и 2008 г. Институт „Отворено общество“ – София разшири практиката на гражданско наблюдение в градовете Варна, Бургас, Пловдив и продължи проекта в София и Плевен. През 2010–2011 г. проектът беше изпълнен на територията на 80 РУП в областите Пловдив, Пазарджик, Стара Загора, Сливен, Хасково, Варна, Добрич, Бургас, Перник и на територията на гр. София.

През последната фаза на проекта „Гражданско наблюдение в полицията“ през 2010–2011 г. за първи път гражданските наблюдатели имаха възможност да извършат посещения и в Специалните домове за временно настаняване на чужденци на МВР (СДВНЧ). Настоящият доклад отразява констатациите и изводите от наблюдението, прави оценка за степента на спазване на международноправни и национални стандарти за защита на правата на принудително настанените чужденци и дава основни препоръки за подобряване на работата на отговорните институции в този аспект. Надяваме се, че резултатите от това наблюдение ще послужат като основа за обсъждане и приемане на необходими законодателни и административни промени за подобряване на стандарта на защита на основните права на човека по време на принудителното настаняване на чужденците в СДВНЧ, както и на търсещите закрила в България.

Институт „Отворено общество“ – София изразява искрените си благодарности на доброволците Ани Чалова, Анна Ганева, Атанас Димитров (и координатор на проекта), Бистра Иванова, Вериней Костадинова, Галина Делирадева, Даниела Фъртунова, Дияна Караджова, Елена Дянкова, Кирил Ангелов, Красимир Янков, Мая Петкова, Ралица Костадинова и Теодора Спасова, които безвъзмездно извършиха общо 21 посещения в двата дома и интервюираха общо 75 настанени чужденци. Сърдечни благодарности за помощта и на служителите на Дирекция „Миграция“ на МВР.

РЕЗЮМЕ

В периода януари–юни 2011 г. доброволците по проект „Гражданско наблюдение в полицията“ осъществиха общо 21 непредизвестени посещения в СДВНЧ, като 17 от тях са извършени в дома в кв. „Бусманци“, гр. София. През март 2011 г. беше открит втори дом, който се намира в гр. Любимец. Там са извършени 4 посещения.

Интервюирани са общо 75 настанени чужденци в СДВНЧ, от които 16 са непълнолетни. Основните страни на произход на интервюираните чужденци са Афганистан, Сирия и Ирак.

Констатациите на доброволците сочат, че средната продължителност на задържането на чужденците в СДВНЧ към момента на посещенията е 64 дни. Това представлява значително намаление на продължителността на задържане в сравнение с 2009 г., когато Българският хелзинкски комитет (БХК) отчита средна продължителност от 14,21 месеца¹. Намаляването на средната продължителност на задържане трябва да бъде посочено като положително развитие. То се дължи главно на усъвършенстването на Правото на ЕС² в тази област, адекватното му прилагане от българските власти и натрупания административен капацитет в това отношение.

Като цяло обаче настаняването в СДВНЧ все още не отговаря в достатъчна степен на международните стандарти за защита на правата и свободите на задържаните лица. Настаняването в домовете се извършва, без реално да са изчерпани мерките, които законът предвижда като алтернатива на задържането – например полицейската подписка. Повечето интервюирани са задържани, без преди това спрямо тях да са прилагани други мерки.

Освен това в домовете се настаняват прекалено голям брой хора в помещения, които не позволяват никакво лично пространство. Ограничени са възможностите за кореспонденция и телефонно обаждане поради липсата на безплатен телефон и интернет връзка. В комбинация с ограничените социални контакти и възможности на настанените чужденци за връзка с външния свят това води до засилване на тяхната уязвимост, до увеличаване на риска от депресивни състояния и повишен стрес.

В рамките на проекта не е констатирана злоупотреба с физическа сила от страна на служителите в СДВНЧ. Въпреки това гражданските наблюдатели са регистрирали оплаквания по отношение на безпричинно настаняване в индивиду-

¹ Вж. доклада на БХК „Задържани, вместо защитени“: http://www.bghelsinki.org/upload/resources/DEVAS-BG%20National%20Report_Bulgaria_SHORT%20PUBLIC%20version.pdf

² Директива 2008/115/ЕО за връщане на незаконно пребиваващи граждани на трети страни бе приета на 16.12.2008 г., като срокът за нейното транспониране изтече на 24.12.2010 г.

ална стая с мерки за сигурност, което налага преглед на приложението на тази процедура от ръководството на Дирекция „Миграция“.

Сериозен проблем представлява принудителното настаняване в СДВНЧ на чужденци, които търсят закрила. Продължителността на престоя при тази група лица е по-кратка само с 10 дни в сравнение с тази при чужденците, спрямо които са наложени мерки по принудително отвеждане до границата.

По отношение на оформянето на заповедите за налагане на принудителни административни мерки (ПАМ) от Гранична полиция е констатирана практика, при която непридружени малолетни/непълнолетни лица се регистрират в заповедта на пълнолетен, който е задържан със същата група, въпреки че нямат роднинска връзка, и се настаняват в СДВНЧ за срок, по-дълъг от 3 месеца. Тази практика противоречи на закона и трябва да бъде прекратена.

Цялостната информираност на принудително настанените лица за основанията за задържането им, правата им в рамките на задържането и последващите процедури, които ще бъдат предприети спрямо техния случай, е на много ниско ниво. Това се дължи основно на липсата на достъп до професионален устен превод в СДВНЧ. Необходимо е да се осигурят бюджетни средства и да се установи ред за осигуряване на такъв превод, поне на езиците на основните страни по произход на задържаните. В това отношение има установени добри практики в Държавната агенция за бежанците (ДАБ), които могат да се заимстват и да се приложат при управлението на домовете за временно настаняване на чужденци. Липсата на адекватен превод на практика е сериозно препятствие пред гарантирането на основните права на задържаните лица.

Ограничен е достъпът до адвокатска помощ на задържаните чужденци, като се разчита главно на правната помощ, предоставяна от ресурсите на неправителствени организации (НПО) и договорни адвокати. Предоставяната медицинска и психологическа помощ в СДВНЧ, както и координацията с външни здравни заведения и клиники не съответстват на нуждите на задържаните и подлежат на допълнително разширяване и усъвършенстване.

По отношение на правната рамка на наблюдаваната дейност трябва да се посочи, че не е изрично уреден правният статут на имигрантите, които не могат да бъдат депортирани в страните им на произход, но в същото време и не би трябвало да бъдат задържани в СДВНЧ за период, по-дълъг от 18 месеца. Необходимо е МВР да използва законодателната инициатива на правителството и да предприеме съответните стъпки за запълване на тази празнота.

Екипът на проекта следи развитието в тази област през последните няколко години и държи да отбележи, че се констатира определен положителен ефект от усилията на ръководството на Дирекция „Миграция“ и от натрупания административен капацитет на ръководството и служителите в СДВНЧ. Ръководството на СДВНЧ е отлично запознато с нормативната база и в рамките на правомощи-

ята си прави необходимото за подобряване на условията на задържане – включително и чрез инициативност и организиране на благотворителни кампании. Управлението на домовете за временно настаняване на чужденци обаче страда от същите проблеми, които са многократно посочвани изобщо по отношение на материалната база в МВР. Реконструирането на домовете е извършено със средства на ЕС, но тяхната издръжка и поддържане след това не се осигуряват в достатъчна степен от бюджета на МВР. Няма отпуснат достатъчно щат за специализиран персонал в домовете (основно преводачи), както и липсват ясно установени правила и бюджет за договаряне на такива услуги с външни доставчици в случаите, когато това би било по-изгодно. Особено обезпокоително е, че на Дирекция „Миграция“ не са отпуснати средства за закупуването на дрехи, обувки, принадлежности за лична хигиена, както и спортни и занимателни пособия за задържаните лица. В момента тези нужди се покриват чрез спорадични благотворителни кампании, но не може да се разчита изключително на тази помощ.

МЕТОДОЛОГИЯ

Проект „Гражданско наблюдение в полицията“ се осъществява от Институт „Отворено общество“ – София в партньорство с Главна дирекция „Охранителна полиция“ на МВР и цели изграждане на доверие между полицията и местната общност и осигуряване на прозрачност на полицейската институция. Практиката на гражданско наблюдение се изразява във възможността доброволци да посещават местата за задържане в Районните управления „Полиция“ без предварително предупреждение. Гражданските наблюдатели са доброволци, които са преминали през селекция и специално обучение по метода на гражданско наблюдение и специализираната правна уредба. Екипи от граждански наблюдатели осъществяват наблюдението въз основа на предварително одобрен график, информация за който имат само участниците в проекта. Въз основа на осъществените наблюдения доброволците попълват екипни доклади. Екипните доклади отразяват факти, констатирани по време на наблюдението, и се попълват въз основа на комплексна преценка на обстоятелствата.

За периода януари–юни 2011 г. обхватът на гражданското наблюдение беше разширен и екипите от граждански наблюдатели имаха право да посещават и Специалните домове за временно настаняване на чужденци на МВР. Целта на тези наблюдения бе да се проследят организацията и начинът на работа на служителите на Дирекция „Миграция“ в СДВНЧ с временно настанените чужденци, да се провери до каква степен се спазват законовите стандарти за защита на правата на човека и какви са фактическите условия в местата за временно настаняване на чужденци.

Във връзка със своята дейност гражданските наблюдатели имаха право на достъп до помещенията в легловия сектор на дома, до медицинския сектор, до сектора за хранене, до културно-занимателния сектор, както и до индивидуалните стаи с мерки за сигурност (изолатори). Гражданските наблюдатели имаха право да разговарят с всички временно настанени чужденци, които проявиха желание, със служителите на СДВНЧ и други лица на територията на СДВНЧ, имащи отношение към целите на гражданското наблюдение – адвокати на настанените чужденци, медицински служители, близки и роднини, представители на НПО, на консулските/дипломатическите служби и др. На екипите беше осигурен достъп до документите и регистрите, водени от органите на СДВНЧ, включително до досиетата на настанените чужденци. Всички граждански наблюдатели, които имаха право на достъп до СДВНЧ, владеят западен език и/или редки езици като арабски, персийски, фарси.

Междинен доклад с констатациите от гражданското наблюдение в СДВНЧ за периода януари–март 2011 г. бе изготвен и предоставен на ръководството на Дирекция „Миграция“ на МВР.

НОРМАТИВНА РАМКА НА ИМИГРАЦИОННОТО ЗАДЪРЖАНЕ И ПРАВИЛА ЗА ФУНКЦИОНИРАНЕ НА СДВНЧ

При задържането на чужденци със Закона за чужденците в Република България (ЗЧРБ)¹ се въвежда терминът „принудително настаняване“, което де факто по своята същност представлява административна мярка за ограничаване на правото на свобода². Принудителното настаняване се осъществява в Специални домове за временно настаняване на чужденци към Дирекция „Миграция“ на МВР (чл. 44, ал. 7 ЗЧРБ). Според закона там се настаняват чужденци, които са пребивавали незаконно в България и на които е издадена заповед за депортиране (според ЗЧРБ терминът е „принудително отвеждане до границата на Република България“) или заповед за експулсиране.

1. Депортират се чужденци, които не могат да удостоверят влизането си в страната по законоустановения ред, когато не напуснат страната до изтичане на разрешението им срок или срок за доброволно напускане на страната или се установи, че чужденецът е влязъл и пребивава в страната с неистински или с преправен документ за задгранично пътуване или със заместващ го документ (чл. 41 ЗЧРБ).
2. Експулсират се чужденци, когато тяхното присъствие в България създава сериозна заплаха за националната сигурност или за обществения ред (чл. 42 ЗЧРБ).

До 22 ноември 2011 г., когато влезе в сила изменение на Наредбата за отговорността и координацията на държавните органи³, органите на Гранична по-

¹ В сила от 23.12.1998 г.

² Затова много често в доклада тази мярка се определя като „задържане“.

³ Наредба за отговорността и координацията на държавните органи, осъществяващи действия по прилагането на Регламент (ЕО) № 343/2003 от 18 февруари 2003 г. за установяване на критерии и механизми за определяне на държава-членка, компетентна за разглеждането на молба за убежище, която е подадена в една от държавите-членки от гражданин на трета страна, Регламент (ЕО) № 1560/2003 от 2 септември 2003 г. за определяне условията за прилагане на регламент (ЕО) № 343/2003 за установяване на критерии и механизми за определяне на държавата-членка, която е компетентна за разглеждането на молба за убежище, която е подадена в една от държавите-членки от гражданин на трета страна, Регламент (ЕО) № 2725/2000 от 11 декември 2000 г. за създаване на система „ЕВРОДАК“ за сравняване на дактилоскопични отпечатъци с оглед ефективното прилагане на Дъблинската конвенция и Регламент (ЕО) № 407/2002 от 28 февруари 2002 г. за определяне на някои условия за прилагането на Регламент (ЕО) № 2725/2000 относно създаването на системата „ЕВРОДАК“ за сравняване на дактилоскопични отпечатъци с оглед ефективното прилагане на Дъблинската конвенция, приета с ПМС № 332 от 28.12.2007 г., обн., ДВ, бр. 3 от 11 януари 2008 г., изм., ДВ, бр. 81 от 18 ноември 2011 г.

лияция имаха право да настаняват в СДВНЧ търсещите закрила, подали молба на границата. Така търсещите закрила бяха принудително настанявани за периода между подаването на молбата за закрила на границата и освобождаването им от Държавната агенция за бежанците, регламентирано в Закона за убежището и бежанците (ЗУБ) (чл. 58, ал. 4 и чл. 67а, ал. 2, точка 1). Понастоящем, след влизане в сила на горепосоченото изменение, Гранична полиция няма право и законово основание да настанява в СДВНЧ чужденци, подали пред тях молба за закрила по реда на чл. 58, ал. 4 от ЗУБ.

След настаняването им в СДВНЧ част от принудително настанените чужденци заявяват, че желаят да получат закрила. В такива случаи служителите на Дирекция „Миграция“ са длъжни незабавно да уведомят и да изпратят всички документи до компетентния орган – Държавната агенция за бежанците (чл. 10 от Наредбата за отговорността и координацията на държавните органи). Въпреки това кандидатите за закрила продължават да бъдат принудително настанявани в СДВНЧ до освобождаването им от Държавната агенция за бежанците, регламентирано в Закона за убежището и бежанците (чл. 58, ал. 4 и чл. 67а, ал. 2, точка 1), и настаняването им в регистрационно-приемателните центрове към ДАБ. ЗУБ не регламентира срок за регистриране на молбата на търсещите закрила лица.

Според ЗЧРБ мярката „принудително настаняване“ се прилага само в случаите, когато чужденецът с наложена заповед за депортиране/експулсиране е с неустановена самоличност, възпрепятства изпълнението на заповедта или е налице опасност от укриване (чл. 44, ал. 6). Алтернатива на принудителното настаняване представлява т.нар. полицейска подписка. Според чл. 44, ал. 5 от ЗЧРБ, когато съществуват пречки чужденецът да напусне незабавно страната или да влезе в друга страна, със заповед на органа, издал заповедта за налагане на принудителната административна мярка, чужденецът се задължава да се явява ежедневно в териториалната структура на МВР по местопребиваването му по ред, определен в правилника за прилагане на закона, до отпадането на пречките.

Според ЗЧРБ чужденците се настаняват в СДВНЧ за не повече от 6 месеца. Като изключение обаче срокът може да бъде продължен допълнително с до 12 месеца, когато лицето отказва да съдейства на компетентните органи, има забавяне при получаване на необходимите документи за принудителното отвеждане или експулсиране или лицето представлява заплаха за националната сигурност или обществения ред (чл. 44, ал. 8).

Заповедта за принудително настаняване в СДВНЧ може да се обжалва в 7-дневен срок от фактическото настаняване, като жалбата не спира изпълнението на заповедта. Ако този срок бъде пропуснат, следващата възможност за съдебен контрол е при изтичането на 6 месеца от настаняването в СДВНЧ. На всеки 6 месеца началникът на СДВНЧ изготвя списък на чужденците, които са пребивавали повече от 6 месеца в него поради наличие на пречки за извеждането им от страната. Списъкът се изпраща до административния съд по местонахождението на Специалния дом. Съдът служебно или по молба на заинтересования

чужденец се произнася в закрито заседание с определение за продължаване, замяна или прекратяване на настаняването (чл. 46а).

Принудително настаненият чужденец се освобождава от СДВНЧ, когато отпаднат пречките за изпълнение на заповедта за принудително отвеждане до границата или експулсиране, подадената от чужденеца молба за закрила по ЗУБ е допусната за разглеждане в производство по общия ред, издаден е съдебен акт по обжалвана заповед (по чл. 41, чл. 42, чл. 42а или чл. 44, ал. 8 ЗЧРБ), издаден е съдебен акт за обжалване (по чл. 46а, ал. 4 ЗЧРБ), органът, издал заповедта за настаняване в СДВНЧ, я отмени и издаде заповед за задължително ежедневно явяване на чужденеца в районното управление по местопребиваването му, компетентният орган на МВР, издал заповедта за налагане на ПАМ (по чл. 41 или чл. 42 ЗЧРБ), я отмени на законово основание.

Законът за правната помощ към момента не предвижда възможност за предоставяне на безплатна правна помощ на настанените чужденци по отношение на принудителното им настаняване в СДВНЧ, ако не се стигне до съдопроизводство в резултат на обжалване на заповедта. Правна помощ на настанените в СДВНЧ към момента се осигурява от Българския хелзинкски комитет чрез финансиране по договор с Върховния комисариат за бежанците към ООН, чийто официален партньор е от 1994 г. През 2008, 2009 и 2011–2012 г. БХК предоставя и правна помощ на търсещите закрила по ЗУБ в производствата пред ДАБ, по договори за обществена поръчка и грантови схеми за безвъзмездна помощ, финансирани по Европейския бежански фонд (ЕБФ). Срокът на текущия договор е 29.09.2011–30.06.2012 г. За този период по същата грантова схема на ЕБФ работи и Асоциация „Национален център за бежанци“.

На принудително настанените чужденци, срещу които се води наказателно дело за нелегално пресичане на границата или използване на фалшиви документи, от съда се назначават служебни адвокати по Закона за правната помощ (ЗПП), ако чужденците нямат средства да заплатят за адвокат. Тези адвокати обаче не оказват правна помощ относно настаняването в СДВНЧ, а само по отношение на наказателното дело.

В СДВНЧ няма щатно място за преводач и в бюджета на Дирекция „Миграция“ на МВР няма предвидени държавни средства за сключването на договор с преводаческа фирма, която да осигури превод от редки езици. Професионален превод от редки езици бе осигурен единствено за периода 1 април – 31 май 2011 г. по Годишната програма 2009 г. на Европейския фонд за връщане. Преводът бе възложен чрез обявяване на обществена поръчка за услуга по дейност 2 (договор ДЕЦ-28/29.11.2010 г.), която обхваща само уязвими групи лица. За разлика от СДВНЧ в бюджета на ДАБ са предвидени средства за осигуряването на превод от редки езици. Преводачите се набират чрез обявления за обществена поръчка за услуга и работят на граждански договор към ДАБ, като им се заплаща в съответствие с изработените часове и преведените страници.

Наредба № Из-1201 от 1 юни 2010 г. за реда за временно настаняване на чужденци, за организацията и дейността на Специалните домове за временно настаняване на чужденци⁴ и правилниците за вътрешния ред в „Специален дом за временно настаняване на чужденци – София и Любимец“ – отдел „СДВНЧ“ при Дирекция „Миграция“ на МВР, регламентират условията на настаняване, медицинското обслужване, социалните дейности, хранителния и дневния режим, налагането на дисциплинарна отговорност и др.

Чужденците от различен пол, семействата и непълнолетните лица без пълнолетен придружител се настаняват в отделни помещения. ЗЧРБ регламентира като изключение настаняването в СДВНЧ на придружените и непридружените малолетни или непълнолетни лица със срок до три месеца (чл. 44, ал. 9).

СДВНЧ разполагат с медицински стационар с лекар, медицинска сестра и двама фелдшери. В СДВНЧ е създадена и възможност за психологическо консултиране с психолог, назначен на щат към Института по психология на МВР.

Храна на настанените чужденци се осигурява три пъти на ден. В СДВНЧ–Любимец тя се приготвя на място, тъй като домът разполага с оборудвана кухня. Поради липсата на техническа възможност в СДВНЧ–Бусманци храната се осигурява чрез кетъринг фирма, която е спечелила обществена поръчка по търг на МВР.

Всички социални дейности – разходка, време за вероизповедания, гледане на телевизия, спортни игри и свободни занимания, се извършват по утвърден от началника на отдел СДВНЧ график.

Чужденец, който грубо нарушава правилата за вътрешния ред на дома, може като дисциплинарна мярка да бъде преместен в отделно помещение – индивидуална стая с мерки за сигурност (ИСМС), за срок, не по-дълъг от 15 дни. Полската дисциплинарна мярка е устно предупреждение.

Според Правилника за вътрешния ред на СДВНЧ за нарушения се считат например следните деяния: сериозни обиди и заплахи към други настанени лица, към служители на СДВНЧ или други длъжностни лица, които са от такъв характер, че да уронят авторитета им; влизане без разрешение в помещения или места, в които настаненият няма право да влиза, или извън позволения период от време, при което се нарушават редът, сигурността или нормалното функциониране на СДВНЧ; притежаване и употреба на забранени предмети и субстанции; неподчинение на разпорежданията на служителите на СДВНЧ, освен ако са очевидно неправомерни, и др.

⁴ Издадена от Министерство на вътрешните работи, обн., ДВ, бр. 45 от 15 юни 2010 г.

РЕЗУЛТАТИ ОТ ГРАЖДАНСКОТО НАБЛЮДЕНИЕ В СДВНЧ

1. Статистика за осъществените посещения в периода януари–юни 2011 г.

В рамките на отчетния период са осъществени общо **21 посещения в СДВНЧ**: 17 – в дома в кв. „Бусманци“, гр. София, и 4 – в дома в гр. Любимец, който бе открит в средата на март 2011 г. Дванадесет от посещенията са извършени в работно време и 9 – в извънработно време.

Интервюирани са общо **75 настанени** чужденци в СДВНЧ, избрани така, че да представляват максимално разнообразни страни на произход, продължителност на пребиваване, пол и статут. От интервюираните **45 са мъже, 14 са лица от женски пол и 16 са непълнолетни**. Сред интервюираните има **6 семейства**.

Страните на произход на интервюираните лица са, както следва: Афганистан – 15, Сирия – 14, Ирак – 12, Ливан – 3, Палестина – 8, Нигерия – 3, Сомалия – 3, Грузия – 2, Пакистан – 2, Русия – 2, без гражданство – 2, Иран – 1, Мароко – 1, Бангладеш – 1, и др.

През първите три месеца на отчетния период (януари–март 2011 г.) към момента на извършените посещения общата бройка на настанените в СДВНЧ–Бусманци е над 200 души. Като страни на произход преобладават Ирак и Афганистан. Преобладаващият пол на настанените е мъжки, жените са около 10 % или дори по-малко от общия брой настанени. През месец февруари към момента на посещенията на гражданските наблюдатели броят на настанените непълнолетни лица достига 18. В СДВНЧ–Любимец през месец март общият брой на настанените към момента на посещението на екипите от граждански наблюдатели е 7, всички от мъжки пол: 1 – от Нигерия, 3 – от Ирак, 2 – от Грузия, 1 – от Палестина/Сирия.

През втората половина на отчетния период (април–юни 2011 г.) към момента на извършените посещения общият брой на настанените в СДВНЧ–Бусманци варира между 115 и 180 души, а в СДВНЧ–Любимец достига до 74 души през месец юни. Като страни на произход сред интервюираните преобладават Сирия и Афганистан. Броят на настанените мъже отново преобладава, като за периода са интервюирани общо 8 деца в двата СДВНЧ.

Средната продължителност на задържането към момента на посещенията е 64 дни. **Това представлява трайно намаление на продължителността на задържане в сравнение с 2009 г., когато Българският хелзинкски комитет отчита средна продължителност от 14,21 месеца¹. Тревожна констатация представлява фа-**

¹ Вж. доклада на БХК „Задържани, вместо защитени“: http://www.bghelsinki.org/upload/resources/DEVAS-BG%20National%20Report_Bulgaria_SHORT%20PUBLIC%20version.pdf

ктът, че продължителността на задържането при търсещите закрила² – 59,5 дни, е по-кратка само с 10 дни в сравнение с тази при чужденците, спрямо които са наложени мерки по принудително отвеждане до границата – 69 дни.

Трябва да се има предвид, че в СДВНЧ има настанени чужденци и за по-дълъг период от два месеца и половина (вж. 2.11). Това са основно чужденци, които не могат да бъдат депортирани в страните си на произход и живеят от дълги години в България, но са настанени принудително, без да са изчерпани по-леките алтернативни мерки на задържането.

2. Основни констатации на гражданските наблюдатели

2.1. Информираност на настанените в СДВНЧ чужденци за правата им и последващите процедури

Повече от половината интервюирани чужденци – 51 души, казват, че са запознати с основанията за задържането и настаняването им в СДВНЧ. В множеството случаи те са информирани при задържането им на границата с помощта на преводач или чрез адвокат, при преместването им от друга институция (затвор, следствие, Държавната агенция за бежанците), говорят български език или са наясно с основанията поради факта, че са били нелегално пребиваващи и сами са пожелали да бъдат депортирани.

Според интервюиран от гражданските наблюдатели чужденец *въпреки продължителните му искания месец и половина никой не му е казал основанията за задържането му. Запознал се е по „собствени канали“, но никой до момента на посещението не го е информирал официално.* Според интервюирани служители от СДВНЧ това не е възможно, тъй като чужденецът се информира още при задържането от органите на МВР и повторно при самото му настаняване с помощта на непрофесионален преводач (обикновено друг настанен чужденец) или служител, който говори английски език.

Друго лице е задържано на летището при напускане на страната. *При задържането е нямало преводач. Обяснено му е защо е задържан едва когато е посетен от представители на Иракското посолство, след като вече е бил настанен в СДВНЧ.* В интервю един от чужденците в СДВНЧ твърди, че не знае *основанието за настаняването си и че живее в България от 6–7 години, като от 3 години е женен за българка, с която имат дете.*

Единствено настанените чужденци, които говорят или разбират български език, задържаните повторно в СДВНЧ и тези, които са успели да си осигурят адвокат още при задържането, **са информирани за правата си на разбираем език. Те представляват по-малко от половината интервюирани, или общо**

² Това са главно хора, подали първоначална молба за закрила.

36 души. Според един от настанените, който твърди, че е информиран, правата му са „да яде, да спи и да чака“.

Във всички останали случаи настанените чужденци не са информирани по разбираем начин за правата, които имат при настаняването им в СДВНЧ.

Това се дължи главно на липсата на превод на разбираем за лицето език в момента на задържане и при самото настаняване в СДВНЧ. Разчита се главно на информация, давана спорадично по неофициален път от служителите в СДВНЧ, от останалите чужденци, които говорят български език, и на брошура с информация за вътрешните правила, разлепена на стените в дома на няколко езика³.

В резултат на констатациите през първите 3 месеца от осъществяването на проекта ръководството на СДВНЧ в сътрудничество с БХК и Институт „Отворено общество“ – София изработиха брошури с информация за правата на настанените в СДВНЧ на 8 чуждестранни езика, включително арабски, фарси, урду, кюрдски, турски, английски език и др. Въпреки това тези информационни материали не могат да компенсират липсата на професионален превод в СДВНЧ и нивото на информираност сред настанените остава тревожно ниско. Например само около 1/3 от интервюираните чужденци (23 души) посочват, че знаят за правото си да обжалват заповедта за настаняване, а трима от интервюираните на практика са обжалвали заповед чрез своя адвокат. Общо 40 души споделят, че са информирани за възможността да се консултират с психолог.

Много ниско е нивото на информираност на настанените по техния случай и за това какви са последващите процедури, които ще бъдат предприети спрямо тях. Членовете на интервюирано семейство споделят, че *три седмици след настаняването им в СДВНЧ никой от служителите не е говорил с тях. На четвъртата е дошъл човек, който е говорил с тях с преводач, и това е единственият път, когато им е осигурен преводач.*

Дори лицата, които очакват депортиране, споделят, че нямат текуща информация какво се случва и защо са държани толкова време в СДВНЧ. Трима интервюирани, които са заявили желание да бъдат върнати в Гърция (по Дъблинската процедура), споделят, че *нямат информация какво се прави по техните случаи.*

Кандидатстващите за закрила не получават информация за това какво се случва с молбата им, подадена към ДАБ. Интервюирани през месец април споделят, че *са избягали от ужасните условия в страната си с цел да намерят закрила в България и не разбират защо ги държат в този „затвор“. Не си общуват с никого – нито те разбират какво им се казва, нито служителите могат да разберат какво искат те. Декларирали са, че желаят адвокат, закрила, но не им е известно какво се е случило по тези въпроси.*

³ Брошурата е разработена през 2010 г. от Върховния комисариат на ООН за бежанците и съдържа кратка информация за вътрешните правила в дома на 5 езика – английски, арабски, хинди, фарси, арменски.

Няколко души споделят, че от други институции (съд, следствие, РУП) са им казали, че ще бъдат освободени, и недоумяват защо са настанени в дома. Интервюиран чужденец през месец май *протестира срещу продължителността на престоя му в този „затвор“ и за това, че не знае какво става по неговия случай. Разказва как е бил в съда, където са му обяснили, че ще го пуснат след 6 месеца.*

В случаите, когато се назначава преводач, не се взема предвид обстоятелството, че някои редки езици имат диалекти, което отново води до невъзможност за информиране на разбираем език. Например интервюиран чужденец споделя, че се е отказал от адвокатска защита, защото не разбрал какво му обясняват. Преводачът му е говорел на друг диалект.

Според служителите на отдел „СДВНЧ“ една от основните причини за ниската информираност на настанените е езиковата бариера. Тя се дължи на това, че Дирекция „Миграция“ не разполага с бюджетни средства за преводачи от редки езици. Въпреки това се полагат усилия за решаването на проблема с осигуряването на професионални преводачи от редки езици чрез възможностите на Европейския фонд за връщане, лични контакти и проучване възможностите в университетите, където се изучават редки езици.

Като друга причина за недостатъчната информираност служителите на СДВНЧ посочват неяснотата по отношение на това в какъв период от време ДАБ ще освободи и ще осигури достъп до процедура за настанените чужденци, търсещи закрила, както и липсата на точна информация за извеждането от страната при случаите на депортиране.

Всички тези констатации са в нарушение на чл. 5, ал. 2 от Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ), както и на чл. 12, ал. 2 от Директива 2008/115/ЕО за връщане на незаконно пребиваващи граждани на трети страни. Тези нарушения са многократно подчертавани в докладите на Българския хелзинкски комитет⁴, както и на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията (ЕКПИ)⁵.

Наложително е МВР да осигури средства, а Дирекция „Миграция“ да предприеме спешни мерки за назначаването на щатни преводачи или сключването на дългосрочен договор с преводаческа фирма, тъй като съществуващата езиковата бариера е една от причините за лошата информираност на настанените като цяло. Този информационен дефицит се сочи многократно в мониторинговите доклади за СДВНЧ като причина за психически разстройства, за пораждаване на чувство на несигурност и уязвимост на настанените, които не могат да бъдат преодоленни дори и с помощта на психологически консултации.

⁴ Вж. последния доклад от 2010 г. тук: <http://humanrightsbulgaria.wordpress.com/%D1%83%D0%B1%D0%B5%D0%B6%D0%B8%D1%89%D0%B5/>

⁵ <http://www.cpt.coe.int/documents/bgr/2010-29-inf-eng.pdf>

2.2. Достъп до адвокат

В повечето случаи интервюираните принудително настанени чужденци разчитат на договорен адвокат (16 от интервюираните). Само 7 от тях споделят, че са използвали услугите на служебен адвокат⁶, а 4 – правна помощ, предоставена от адвокатите на Българския хелзинкски комитет⁷. Като цяло останалите принудително настанени твърдят с много малки изключения, че са информирани за правото им на адвокатска помощ, но не желаят такава.

Констатирани са и два случая, в които настанените чужденци са поискали адвокат, но към момента на посещението на гражданските наблюдатели такъв не е дошъл. Единият случай е регистриран 14 дни след настаняването и интервюираният обяснява, че *няма пари да плати на адвокат и смята, че затова той не идва*. В другия чужденецът твърди, че *е заявил желание за среща с адвокат и като пита полицаите, те всеки път му казват: „Утре, утре...“*

Констатациите на гражданските наблюдатели очертават следните основни проблеми:

- **Ограничен достъп до правна помощ и липса на безплатна правна помощ, осигурена от държавата за принудително настанените чужденци в СДВНЧ.** Това се дължи, от една страна, на изключването им от разпоредбите на Закона за правната помощ (ЗПП), преди да се стигне до етапа на съдопроизводството. От друга, при преглед на документацията на настанените чужденци става ясно, че съдът не предоставя служебен адвокат на някои от тях по време на съдебните производства, въпреки че са поискали, тъй като делото им не е с фактическа и правна сложност.
- Като допълнителен проблем се очертава **качеството на предоставяната правна помощ от служебни адвокати по този тип дела.** Интервюиран през месец май споделя, че *е поискал служебен адвокат, срещнал се е с него единствено „за 5 минути в съда“, като оттогава няма информация какво става по неговия случай*. Друг чужденец е поставен в подобна ситуация – *назначен му е служебен адвокат, с когото се среща само веднъж. Адвокатът не се явява на насроченото дело, поради което не е даден ход на делото*. Споделя още, че *реално не са разговаряли, а само се е подписал на някакви документи, като не е знаел за какво са се отнасяли*. В един от случаите интервюиран споделя, че *нямат средства за договорен адвокат, но не иска да ползва служебен, тъй като му няма доверие*.

⁶ Това са чужденци, срещу които се води наказателно дело за нелегално пресичане на границата или използване на фалшиви документи. Тези адвокати не оказват правна помощ относно настаняването в СДВНЧ, тъй като такава законова възможност няма.

⁷ Тук трябва да се има предвид, че понякога поради езиковата бариера настанените в СДВНЧ определят осигурените от БХК адвокати като служебни или като „адвокати от ЕС“, тъй като те осигуряват безплатна правна помощ. В този смисъл бройката на използваните адвокати от БХК може да е по-голяма.

- **Липса на професионален превод при срещите с адвокат.** Едно от интервюираните лица се оплаква, че *невинаги се разбират с адвоката, тъй като в СДВНЧ няма преводач*. Самият чужденец говори и разбира съвсем малко български. По думите му, когато е на смяна по-благосклонен полицейски служител, той позволява по време на срещата да присъства някой от другите настанени, който говори български, за да им превежда. В останалите случаи не се разбират с адвоката. Друг чужденец споделя, че ползва договорен адвокат, тъй като разбрал, че в момента нямало свободен служебен адвокат. Интервюирано семейство твърди, че не са запознати с правото на адвокат и че дори и да дойде адвокат, няма как да се разберат, защото няма преводач. Наблюдателите са регистрирали и случай, в който интервюиран твърди, че при деклариране на желание за среща с адвокат на негов приятел са искани средства за преводач. Затова той е решил да не търси това свое право, тъй като няма никакви средства.
- Проблемите с езиковата бариера между адвокат и клиент се разкриват и в интервю с кандидат за закрила, който е получил отказ от ДАБ. Той споделя, че има адвокати, които карат настанените в дома да подписват два вида документи, без да обясняват/превеждат съдържанието им – единия, че се съгласяват на доброволно завръщане в родината им (от която най-често бягат), а другия, че се отказват доброволно от адвокатска помощ.

Ограниченият достъп до ефективна и безплатна правна помощ поради липсата на изрична регламентация в ЗПП в комбинация с липсата на професионален превод и на автоматичен съдебен контрол водят до сериозни нарушения на международноправните стандарти за защита на правата и сигурността на лицата (чл. 5.4 от ЕКПЧ)⁸, които са принудително настанени. Показателен в това отношение е и фактът, че само трима от интервюираните посочват, че са успели да обжалват заповедите за настаняването им в рамките на краткия 7-дневен срок, предвиден за това. Този срок при имиграционното задържане започва да тече от момента на фактическото принудително настаняване, а не от връчването на заповедта, която подлежи на обжалване, и е сериозно изключение от общите правила по Административнопроцесуалния кодекс, според които сроковете за обжалване започват да текат от връчването на заповедта.

Разпоредбите на ЗЧРБ показват, че в България за разлика от повечето държави – членки на ЕС, липсва автоматичен съдебен контрол при принудителното настаняване на чужденци. Такъв тип контрол способства за установяване на това, дали мярката съответства на законовите основания и дали действително

⁸ Вж. също: UNHCR Revised Guidelines on Detention, op. cit., fn. 589, Guideline 5(ii): „Where possible, they should receive free legal assistance; [...]“; Body of Principles for the Protection of all persons deprived of their liberty, Principle 18.

Също: Migration and International Human Rights Law, Practitioners Guide No. 6, p. 180.

има нужда от задържане, или може да се приложи по-леката алтернативна мярка подписка. Такъв подход е регламентиран в чл. 15, ал. 2 (а) от Директива 2008/115 и е гаранция за прилагане на международноправните стандарти за защита правото на свобода на индивида, регламентиран в чл. 5, ал. 3 от ЕКПЧ. Според доклада на БХК „Задържани, вместо защитени“⁹ полицейският служител, който налага мярката за принудително настаняване, трябва да инициира съдебния контрол. Към момента такава гаранция съществува по отношение на всички обвинени в престъпление лица независимо от тяхното гражданство и произход, но липсва при имигрантите с наложена мярка принудително настаняване в СДВНЧ.

В началото на годината бе изготвено предложение за изменение на ЗПП от работна група към Националното бюро за правна помощ. Абсолютно е наложително, когато започне разглеждането на законопроекта в Министерство на правосъдието, Дирекция „Миграция“ на МВР да внесе предложения за разширяване на обхвата на лицата, които имат право на правна помощ, с принудително настаняване чужденци и търсещите закрила. Препоръчително е освен информационни материали да бъдат преведени и ключовите нормативни актове, регламентиращи имиграционното задържане и процедурите за кандидатстване за международна закрила.

2.3. Достъп до медицинска помощ и здравословно състояние на принудително настаняваните в СДВНЧ

Медицинска помощ

От всичките интервюирани 58 настанявани чужденци, ползвали медицинска помощ в СДВНЧ, 34 категорично отбелязват, че не са доволни от качеството ѝ, и само един изрично отбелязва, че е доволен.

Според констатациите на гражданските наблюдатели предоставяната медицинска помощ в СДВНЧ се характеризира с:

- **Формални прегледи в двата СДВНЧ.** В рамките на отчетния период са регистрирани множество случаи, при които оплакванията на настаняваните не се вземат предвид от страна на медицинското лице – от кожни проблеми до болки в сърцето. Едно от интервюираните лица споделя в интервю, че *„ако няма по-висшестоящ или някой посетител от БХК или „Отворено общество“, не ни обръщат внимание“*. Друго лице казва, че *„не се отбелязват точните болести в медицинските картони, защото после ще трябва да ги лекуват“*. Показателно е и следното изказване: *„Не мисля, че мнението му (на лекаря) е обективно, защото всеки път,*

⁹ Вж. доклада на БХК „Задържани, вместо защитени“: http://www.bghelsinki.org/upload/resources/DEVAS-BG%20National%20Report_Bulgaria_SHORT%20PUBLIC%20version.pdf, с. 26.

когато отида при него, той ми казва, че нищо ми няма, а аз имам няколко заболявания.“

- **Недостиг на медикаменти.** Според интервюираните чужденци в СДВНЧ–Любимец всичко се лекува с аспирин, съответно с парацетамол. Един от тях споделя: *„Имам алергия, която получих тук. Имах 2–3 срещи с доктора. Но не са ми давали никакви лекарства.“* Интервюирана жена се оплаква, че има прекаран инсулт и се чувства зле. *Казва, че последния път медицинските лица са ѝ дали ¼ от лекарството, което трябвало да вземе. Когато жената поискала хапчета за сърце от медицинското лице в СДВНЧ, на нея ѝ било отговорено, че хапчетата са свършили.* Подобен е случаят на настанено семейство с малки деца, които са боледували. *Медицинското лице на СДВНЧ им е предоставило медикаменти еднократно и след това е трябвало да си купуват сами.* Регистрирани са проблеми с набавянето на инхалатор за настанена жена с астма, на лекарства, свързани с епилепсия и проблеми на щитовидната жлеза (Eltroxin).
- **Езикова бариера.** Още една негативна последица от липсата на професионален превод в СДВНЧ е съществуващата езикова бариера между медицинското лице и принудително настанените, които не говорят български. Много от тях споделят, че не са се разбрали с медицинското лице. *„Боли го глава, а лекарят му дава хапче за крак“,* коментира един от настанените чужденци на арабски. При разглеждане на досиетата в архива гражданските наблюдатели попадат на принудително настанен чужденец, в чийто амбулаторен лист срещу полето „оплаквания“ е записано „езикова бариера“.
- **Неефективна координация с външни клиники.** Показателни в това отношение са следните два случая:
 - Месец и половина след настаняването в СДВНЧ един от настанените чужденци се разболява. Към момента на провеждането на интервюто с него е препращан вече два пъти в Медицинския институт към МВР, където са му правени изследвания, за да се изключи възможността от туберкулоза. Там е диагностициран със синусит. Лекарят на СДВНЧ му е давал няколко пъти антибиотици, но към момента няма промяна в здравословното състояние на настанения. По време на интервюто гражданските наблюдатели констатираат, че той продължава да кашля и не се чувства добре. Въпреки това не получава друга медицинска помощ.
 - Принудително настанена жена е бременна в четвъртия месец и от СДВНЧ към момента на посещението на наблюдателите все още не е организирано посещение при специалист.

Според служителите на отдел „СДВНЧ“ всички тези проблеми са възникнали вследствие на отсъствието на щатния лекар и медицинската сестра при медицинската служба към СДВНЧ и заместването им от различни специалисти за малък период от време, съвпадащ с периода на проекта.

- **Нерегулярен достъп до консултация с психолог.** От общо 75 интервюирани чужденци само 11 споделят, че са се консултирали с психолог. Половината казват, че не знаят за съществуването на такава възможност, вероятно поради факта, че на щат в началото на годината в СДВНЧ–Бусманци има назначен 1 психолог, който не може да консултира всички настанени чужденци ефективно. Към края на проекта в двата СДВНЧ са назначени по двама психолози, но при липсата на професионален превод провеждането на ефективна сесия с настанените е много трудно, отнема изключително много време и поради тази причина не може да обхване всички нуждаещи се. В един от случаите интервюиран чужденец споделя, че *„има хора, които се нуждаят от психолог, но полицаите им казвали, че няма“*.

От проведените интервюта с настанените чужденци и служителите в СДВНЧ–Бусманци става ясно, че **се разчита главно на Спешната медицинска помощ (СМП)** дори и за случаи извън хипотезите на спешност. Щатният лекар в СДВНЧ е на разположение само до 17 ч., но интервюираните чужденци споделят, че полицейските служители им помагат и ако има нужда, се свързват с екипите на СМП. Проведени интервюта с настанени и служители през втората половина на проекта сочат, че оплакванията по отношение на предоставянето на медицинска помощ в СДВНЧ са насочени главно към възрастна медицинска сестра, която отказва да извършва прегледи и да дава лекарства, защото според нея настанените „симулират“. Това отново кара полицейските служители да търсят услугите на СМП.

Например екип на СМП е викан за две деца, болни от грип. По време на посещение на гражданските наблюдатели е извикан екип на СМП за една от настанените жени. Медицинското лице, което се явява на повикването в Дома, преглежда междувременно и един от настанените с болки в ухото, който на следващия ден има назначен преглед при специалист. Служителите от Дома коментират, че напоследък нямат проблеми със СМП и екипите са започнали да се явяват на повикване много бързо, което отново показва, че тези услуги се използват регулярно.

Здравословно състояние на настанените принудително чужденци

Двадесет и трима от принудително настанените чужденци посочват влошено здравословно състояние към момента на провеждане на интервюта. Въпреки че някои от лицата споделят, че имат хронични проблеми, гражданските наблюдатели констатираат пряка връзка между влошеното здраве на настанените

и продължителността на принудителното настаняване в СДВНЧ, подчертавана многократно и в други мониторингови доклади¹⁰.

Шестима от настанените се оплакват, че са започнали да отслабват след настаняването им в СДВНЧ. Гражданските наблюдатели подчертават, че това ясно личи и при сравнение на снимките в досиетата на чужденците, направени при самото настаняване, и сегашното им състояние. Интервюиран чужденец споделя, че *е отслабнал с 15 кг, откакто е настанен в дома*.

Седем души посочват, че имат психологически проблеми (проблеми с нервната система), свързани със стреса в резултат на настаняването. Съпругът на една от настанените жени посочва, че *„тя плаче и крещи на сън“*. Интервюиран чужденец казва, че *знае за възможностите за социална дейност, но е „потиснат“ и не му се прави нищо*. Друг споделя, че *синът му има психично заболяване, но отказват да го заведат на лекар и да му дадат лекарства, различни от аспирин*.

За дентални проблеми споделят петима от чужденците. Една от настанените жени казва в интервю с наблюдателите, че *се нуждае от протеза, но не ѝ позволяват да си сложи дори ако сама си плати*. В друг случай интервюиран чужденец се оплаква от зъбобол. *Ходил е при медицинското лице, което е казало, че не може да му помогне, а трябва да отиде на специалист и зъбът му да бъде изваден, за което обаче трябва да си плати сам*. Очевидно спешни мерки се вземат само по отношение на настанените деца – момиченце, настанено със своите родители, е било откарано в болница извън Дома, където са ѝ извадили зъба безплатно и сега е по-добре.

Държавата не изпълнява своите международни задължения¹¹ и в тази област, което е подчертавано многократно от ЕКПИ и българските НПО. Предоставянето на неадекватни медицински услуги и ограниченият достъп до важни медикаменти могат да доведат до нарушаване на свободата на задържаните от изтезания, жестоко, нечовешко или унижително отношение. Задължително е в Закона за здравето изрично да се включат и административно задържаните чужденци и по този начин да се осигури държавно финансиране за здравното им осигуряване. Докато такава промяна стане факт, е нужно да се повиши качеството на предлаганите медицински услуги в СДВНЧ, без излишно да се товари системата за СМП.

Необходимо е да се отделят повече средства от бюджета на МВР за медикаменти, особено за хронично болните лица. Наложително е да се повиши достъпът на настанените до психолог, особено на тези, които са жертви

¹⁰ Вж. например доклада на БХК „Задържани, вместо защитени“: http://www.bghelsinki.org/upload/resources/DEVAS-BG%20National%20Report_Bulgaria_SHORT%20PUBLIC%20version.pdf

¹¹ Освен стандартите на ЕКПИ вж. още: UNHCR Revised Guidelines on detention of asylum seekers, Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (rules 22-25), Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment (principles 22-26), the United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty (section H), the United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders.

на изтезания, търсеци убежище, хора с психични увреждания. Двама психолози в СДВНЧ, които обслужват средно по 150–200 настанени, са крайно недостатъчни за провеждането на ефективна терапия. Добра практика в това отношение представлява работата на Центъра за подпомагане на хора, преживели изтежание – АСЕТ. Дирекция „Миграция“ на МВР има сключен договор с тази неправителствена организация, която организира със свои средства консултиране и подпомагане на настанените с психологични проблеми. За да се обхванат повече от нуждаещите се чужденци, е добре да се разшири кръгът на НПО, които имат право да предоставят такава специализирана помощ, с финансиране от държавни или европейски средства.

2.4. Отношение на служителите в СДВНЧ към настанените принудително чужденци

Десет от интервюираните чужденци посочват, че отношението към тях е лошо. При задаване на уточняващи въпроси от страна на доброволците става ясно, че като основни фактори за това се очертават **отново информационният дефицит и лошата комуникация поради липсата на преводач.**

За четирима от интервюираните чужденци лошото отношение се дължи на **използването на наказанието „настаняване в изолатора“ (ИСМС).** „Който откаже да яде, отива 4 дни в изолатора, където условията са същите, но наказанието е лишаване от социално общуване“, споделят групово насъбралите се около гражданските наблюдатели лица. Друг чужденец е прекарал в изолатора 3 дни поради това, че е пушил цигари в тоалетната. В трети случай принудително настаненият чужденец твърди, че *„те вкарват в изолатора само защото си говорел на висок глас например“.* В документите на принудително настанен чужденец е отразено, че единият път е задържан в ИСМС, защото е предизвикал спречкване в столовата, а във втория – защото с други настанени не са искали да напуснат спортната площадка, когато са ги помолили, и са се разправяли с полицаите. В интервю той твърди, че *7 души са отишли да говорят с полицаите и са настоявали да говорят с адвокат, но полицаите са им сложили белезници и са ги затворили за 3 дни.*

Двама от интервюираните изказват притеснение, че могат да имат проблеми заради разговора си с доброволците.

През втората половина на проекта е интервюиран чужденец, който споделя, че спрямо настанените в ИСМС се упражнява насилие от страна на полицаите. Според него в тези помещения няма видеонаблюдение, което не се потвърждава от страна на служителите в СДВНЧ. Интервюираният разказва за конкретен случай на настанен, който е бил бит в ИСМС и е имал остри болки в ребрата.

Според служителите на СДВНЧ не може да има злоупотреба с тази мярка, тъй като всеки случай на чужденец, настанен в ИСМС, се проверява от ръководството.

Като фактори за негативната оценка се открояват и **липсата на загриженост и интерес от страна на служителите към настанените, както и недостатъчните възможности за социални контакти с външния свят**. Интервюиран споделя, че *„когато имаме посетители, не на всички дават възможност да влизат. Казват им да оставят каквото носят и да тръгват. Някой път не дават и да се оставят всички неща, които носят. Казват, че е твърде много.“*

Двама от интервюираните чужденци споделят, че са искали среща с началника на СДВНЧ–Бусманци, но не са успели да се разберат с него поради езиковата бариера или поради това, че продължителността на срещата е била твърде кратка (10 минути).

Шестима интервюирани в двата дома разказват, че *се отнасят към тях като към животни*, а един от тях отговаря през сълзи: *„Бусманци е място за бавна смърт!“* В разговор с наблюдателите друг настанен споделя, че *малък брой служители се отнасят с разбиране и са човечни. Останалите, по думите му, говорят с тях все едно говорят на куче на улицата*. Твърди, че *в дома има изключителна дискриминация към тях от страна на повечето полицаи, които ги псуват и обиждат*. Настанен в СДВНЧ–Любимец обяснява: *„Ние не сме животни тук, затворени сме и се побъркваме, искаме да се придвижваме свободно. Не сме престъпници и не искаме да бягаме оттук, искаме да останем. Затова мисля, че всеки от нас би се подписал да бъдат назначени снайперисти и ако някой се опита да избяга, да бъде застрелян веднага. Всеки ще се подпише.“*

Възможност за подаване на жалба до началника на СДВНЧ

Само 15 от интервюираните задържани са информирани за това как да подадат жалба до началника, а общо 4 са подавали жалба. Като цяло принудително настанените чужденци не вярват, че *жалбата би променила положението им по някакъв начин*. Един от настанените твърди, че *жалби са писани по всички въпроси и до момента не се предприема каквото и да е*. *Идват служители, вземат някакви подписи, всеки си върши формално това, което трябва, но реално нищо не се променя*. Друг чужденец твърди, че *телефонът му е откраднат*. *Знае у кого е, но не иска да създава напрежение в групата* – според наблюдателите поради страх да не бъде настанен в изолатор.

При липсата на достатъчна информираност на настанените и професионален превод настаняването в изолатор (ИСМС) трябва да бъде използвано като крайна мярка и след устно предупреждение на разбираем за чужденеца език, тъй като може да доведе до сериозни психологически травми. **Нужно е ръководството на СДВНЧ да помисли за разработването на ясни правила и критерии за налагане на дисциплинарни мерки – препоръка, отправена и от ЕКПИ.** Тази процедура трябва да включва правото на нарушителя да бъде информиран за какво му се налага мярката, възможността да бъде изслушван, да може да разчита на свидетели, както и правна възможност за бързо обжалване на наложената мярка.

Нужно е служителите в СДВНЧ да преминават през специализирани обучения за това как да комуникират със задържани от различни култури и традиции и за в бъдеще да се наемат служители, които владеят поне един чужд език.

2.5. Достъп до консулските власти

Регистрирани са общо три оплаквания от страна на принудително настанените чужденци за проблеми, свързани главно с голямо забавяне при осъществяването на връзка с консулските власти. Интервюирана жена твърди, че е *осъществена връзка с консулските власти със закъснение от 4 месеца, тъй като молбите ѝ не са били предвижвани от служител на СДВНЧ*, а друг настанен чака *трета седмица за среща към момента на посещението на наблюдателите*. Другият случай се отнася за настанена, която твърди, че *5 пъти искала да подаде молба, но директорката на отдел „Миграция“ не ѝ позволила*.

В рамките на проекта са уважени всички откази на търсещите закрила за среща с дипломатически представители.

2.6. Възможност за кореспонденция и телефонно обаждане

Повечето интервюирани чужденци са уведомени за възможността да получават и да изпращат кореспонденция, както и за правото им на телефонно обаждане. Тези права на практика обаче са ограничени, тъй като настанените в повечето случаи нямат средства за СИМ-карти, марки, пликове и др. или не им се предоставя възможността да обменят валута (понякога имат долари, евро, но не и левове). Служителите от СДВНЧ разказват, че се налага да дават личните си телефони на настанените или да купуват фонокарти със собствени средства, за да могат те да се обаждат на близките си.

Интервюиран в СДВНЧ–Любимец споделя: *„Дори и да няма резултат от това, което пишеш, днес аз съм малко по-щастлив и по-добре, защото поговорих с някого. Тук няма с кого да си поговорим. Побъркваш се.“*

Ограничаването на възможността за контакт с външния свят поради липсата на безплатен телефон може да бъде компенсирана чрез осигуряване на няколко компютъра с интернет (скайп), увеличаване на времето за свиждане, купуване на повече книги, списания, вестници. Също така може да се помисли за допускането в СДВНЧ на повече НПО със социална насоченост и на доброволци, с които задържаните да могат да общуват по-често и да не се чувстват изолирани и уязвими.

2.7. Документи по принудителното настаняване и призовки от съда

Всички интервюирани чужденци имат при себе си документите по принудителното настаняване. Те обаче са на български език и настанените често не знаят за какво се отнасят, което допринася за увеличаване на информационния дефицит, в който живеят чужденците в СДВНЧ. Интервюиран принудително настанен чужденец споделя, че *се е наложило директорът на СДВНЧ да му превежда и обяснява документите, тъй като не всичко му е било ясно, и смята, че всички документи трябва да са преведени на разбираем за настанените език.*

По отношение на оформянето на документите по принудителното настаняване в СДВНЧ е регистрирана изключително негативна практика, споделена от чужденците и интервюистите¹². Непридружени непълнолетни, които биват задържани на границата, впоследствие биват регистрирани от Гранична полиция в заповедта на някой пълнолетен, който е задържан със същата група, въпреки че нямат роднинска връзка, и се настаняват в СДВНЧ за срок, по-дълъг от 3 месеца. Например две интервюирани момчета твърдят, че *са на 17 години, и са настанени в мъжкото отделение в стаите на назначените им като придружаващи лица, които не са техни роднини или близки. „Придружителите“ им са част от група чужденци, в която са били и двете момчета, пристигаща от Гърция.* Освен че тази практика е в нарушение на всички международноправни стандарти за закрила на детето, тя създава рискове и проблеми за настанените в СДВНЧ деца. Едното от интервюираните момчета разказва, че *е имало 250 евро в касата, която е обща за него и „придружителя“ му. След известно време момчето иска да вземе от парите си и установява, че „придружителят“ му ги е взел, а то не знае нищо за това. По тази причина към момента на посещението на гражданските наблюдатели момчето няма пари. Споделя, че не е искало това лице да му е придружител, но такова е изискването.* Другото интервюирано момче твърди, че *е родено през 1994 г. В картата, която са му издали от СДВНЧ, обаче е записано 1992 г., въпреки че е съобщило за невярната дата. Тази „грешка“ автоматично променя правното положение на настаненото момче и води до нарушаване на правата му.*

Гражданските наблюдатели констатират и друг проблем по отношение на **оформянето на документите по принудителното настаняване в СДВНЧ**. Интервюистите отбелязват в анкетните карти само кога е настанен чужденецът, но не и кога е проведена анкетата. Така няма как да се проследи дали е работено с настаненото лице веднага след настаняването му, или на по-късен етап. Също така, когато чужденците имат проблем или искане, това по никакъв начин не се регистрира в досиетата на настанените – няма писмена следа какво е станало с техните искания, изпълнени ли са, проведено ли е второ интервю след това, за да се види дали е решен проблемът.

¹² Интервюистите са служители в СДВНЧ, които осъществяват дейности по депортирането/експулсирането на принудително настанените чужденци.

Малкото принудително настанени, които са получавали **документи от съда**, споделят, че служители им казват да се подпишат върху документи, без да разбират за какво и какво е решението на съда. Така един от интервюираните разказва, че първо *служителите му казали, че ще го водят в съда, а после получил съдебно решение, в което пишело, че е отказал да се яви на заседанието.*

Освен че отново подчертават острата необходимост от професионален превод, констатациите на гражданските наблюдатели сочат, че не се спазват правните стандарти за задържането на придружени или непридружени деца. Принципът за „висшия интерес на детето“¹³ трябва да бъде от първостепенно значение при всяко действие на държавните служители и да се гарантира, че децата се третират на първо място като деца независимо от своя статут на имигранти, своето гражданство или своето минало. Задържането на деца трябва да бъде оправдано само с наличието на изключителни обстоятелства и да се използва единствено като крайна мярка и за най-краткия възможен срок.

В този смисъл непридружените непълнолетни лица следва да бъдат разделени от възрастните с цел да бъдат защитени и да се избегне (повторна) виктимизация от трафиканти или контрабандисти, а не да бъдат допълнително записвани към заповедите на задържани пълнолетни, с които те нямат роднинска връзка, и впоследствие настанявани с тях. Непридружените деца, които търсят закрила, трябва да бъдат незабавно настанявани в регистрационно-приемателни центрове на Държавната агенция за бежанците.

2.8. Кандидатстване за международна закрила

От общо 75 интервюирани повече от половината – 42-ма принудително настанени, са подали молба за международна закрила. Десет от интервюираните са подали молба два и повече пъти. Интервюираните споделят, че не са имали пречки пред подаването на молба към ДАБ в СДВНЧ. Един от чужденците обяснява, че не е получил входящ номер от служителите на Дома, удостоверяващ, че молбата му до ДАБ е приета.

Половината от чужденците са подали молба веднага след настаняването им в СДВНЧ. Прави впечатление, че голяма част от тях все още нямат отговор от ДАБ, въпреки че са минали средно около 2 месеца от подаването на молбата.

Петима интервюирани споделят, че от ДАБ са им поискали адрес на гарант поради липсата на достатъчно капацитет за настаняване. Трима от тях са подали адресите на свои познати, но не са получили окончателен отговор до момента на посещенията на гражданските наблюдатели (единият преди 5 месеца). Четвъртият е получил отказ, а последният интервюиран няма адрес, който да предостави.

¹³ Член 24 от Хартата на основните права на ЕС и член 3 от Конвенцията на ООН за правата на детето.

Задържането на търсещи закрила лица трябва да бъде избягвано и ограничено само при наличието на изключителни обстоятелства¹⁴, след внимателно проучване на всеки индивидуален случай и при най-краткия възможен срок. Всичко това е необходимо, за да се избегне двойна виктимизация на търсещите закрила лица, на които самото бягство от преследване вече е причинило травми и вреди. Задържането (принудителното настаняване) в СДВНЧ обслужва мярката депортиране/експулсиране, която спрямо търсещите закрила е незаконна, защото влиза в противоречие с предписаната ѝ от закона¹⁵ цел, тъй като от момента на заявяването на молбата за закрила мерките по депортиране/експулсиране се спират автоматично по силата на закона (*ex lege*) съгласно чл. 67, ал. 1 от Закона за убежището и бежанците. Тогава, когато търсещите закрила се задържат като изключение (при наложено експулсиране на основание заплахата за националната сигурност), те трябва да бъдат настанявани отделно от другите принудително настанени нелегални имигранти – това е препоръка и на ЕКПИ. По отношение на търсещите закрила, подали молба на границата пред органите на Гранична полиция, следва да се има предвид, че считано от 22 ноември 2011 г. влезе в сила изменение на Наредбата за отговорността и координацията на държавните органи¹⁶, с което бе отменена разпоредбата, която оправомощаваше в чл. 16, ал. 3 органите на Гранична полиция да настаняват търсещите закрила, подали молба на границата в СДВНЧ (изм., ДВ, бр. 81 от 18 ноември 2011 г.).

2.9. Хранителен режим

Повечето интервюирани лица посочват, че **не са доволни от качеството на предлаганата храна в СДВНЧ** – „Храната е ужасна; и куче на улицата не би яло от нея“. Като причини за това се посочва, че **храната не е съгответна добре** – „безвкусна – като пластмаса“, че **порциите са много малки и не са достатъчни за настанените от мъжки пол**, които отслабват и поради тази причина. Според интервюираните жени *храната в стола не е пригодена за деца* – не е витаминозна и понякога е с развалени продукти, от които децата получават стомашно разстройство.

Двама от интервюираните посочват, че *са намирали паяк и съответно хлеббарка в яденето си*, което означава, че липсва контрол върху качеството на храната. Трима от интервюираните мюсюлмани се оплакват, че *им се сервира свинско месо, което е в разрез с тяхната религия и те отказват да го консумират*.

¹⁴ Правно задължение съгласно чл. 15 от Директива 2008/115/ЕО. Вж. още: Recommendation Rec(2003)5 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on measures of detention of asylum seekers, which defines inter alia the situations in which the detention of asylum seekers may be resorted to.

¹⁵ Член 44, ал. 6 от ЗЧРБ (ДВ, бр. 153 от 1998 г.).

¹⁶ Наредба за отговорността и координацията на държавните органи.

Посочва се, че храната не е разнообразна – в последните две години не е имало риба например. Някои споделят, че са се оплаквали от качеството на храната, но не е имало ефект от това.

Оплаквания са регистрирани и по отношение на големия времеви период от вечерята до закуската на следващата сутрин, съответно в 18:00 и в 9:00 ч. Настанените мъже изпитват глад и към момента на провеждането на посещенията на наблюдателите няма откъде да си набавят допълнителна храна.

През първия месец от функционирането на СДВНЧ–Любимец гражданските наблюдатели констатирали в интервюта с настанените, че се предлага богато и разнообразно меню, като се готви основно телешко и пилешко и се избягва свинското месо по религиозни причини. Три месеца по-късно изброените по-горе проблеми по отношение на храната важат в пълна степен и по отношение на СДВНЧ–Любимец. Няколко души се оплакват и от качеството на водата, която пият директно от чешмата.

Според ръководството на СДВНЧ предоставяната храна се контролира регулярно и се вземат под внимание препоръките от страна на настанените за корекции в менюто. Предоставя се и специална храна за настанените деца под тригодишна възраст.

Констатациите на наблюдателите обаче сочат, че в двата СДВНЧ храната е с неприемливо качество. Необходими са още усилия за осигуряването на разнообразна храна, съобразена с културата и нуждите на задържаните. Ако кетъринг фирмата, която осигурява храната, няма опит в обслужването на такава целева група, може да се даде реална възможност на настанените да дават препоръки за менюто като още една форма на социално занимание.

При положение че в СДВНЧ се настаняват деца и бременни жени, трябва да се осигури здравословна и витаминозна храна, подходяща за тях.

2.10. Материални условия за настаняване в СДВНЧ и възможност за социални дейности

Леглови сектор

В СДВНЧ–Бусманци и в СДВНЧ–Любимец са обособени два сектора. Единият сектор е за прием на мъже, а във втория има отделни помещения за настаняване на жени, семейства и непридружени непълнолетни лица.

Според интервюираните настанени чужденци в СДВНЧ–Бусманци в мъжките помещения биват настанявани между 6 и 22 души на двуетажни легла, което понякога води до напрежение между настанените. Констатациите на наблюдателите сочат, че през целия отчетен период коридорите, спалните и санитарните помещения в мъжкото отделение не са достатъчно поддържани и се характеризират с тежка неприятна миризма. Кошчетата за боклук са препълнени, а по пода

има разлети течности. Това се дължи на факта, че няма достатъчно хигиенисти в СДВНЧ и на настанените там се налага собственооръчно да мият пода. Интервюираните жени споделят, че сами си чистят стаите и сервизните помещения с препарати, които им дават от СДВНЧ.

Като проблем се очертава това, че всички семейства се настаняват в една голяма стая, която не дава възможност за лично пространство на семейството (53 души са настанени общо в това семейно помещение по време на посещение към 22 февруари 2011 г. в СДВНЧ–Бусманци, 38 – към 26 април 2011 г.). За да се „отделят“ от останалите семейства, настанените поставят одеяла или чаршафи около двуетажните легла. В някои случаи леглата не достигат и за четиричленно семейство се полагат три легла, като децата спят на едно легло. Семейство с бременна жена е настанено заедно с 35 други чужденци (посещение към 30 март 2011 г. в СДВНЧ–Бусманци). Едно от децата на семействата, с което се провежда интервю, казва на наблюдателите, че *„ще счупя прозореца с камък и ще избягаме“*.

На наблюдателите прави впечатление, че в СДВНЧ се прилага различен подход по отношение на настаняването на семействата, като в някои случаи членовете им биват разделяни. Пример за това е семейство, чийто син е настанен в отделението за мъже, тъй като е пълнолетен (на 23 години) и няма право да живее заедно с близките си. Останалите членове на семейството рядко имат възможност да се срещат с него.

Това, че в СДВНЧ–Бусманци не са предвидени отделни сектори и достатъчен капацитет за семейства, жени и непридружени непълнолетни лица, създава неудобство за настанените там чужденци. Например в края на месец февруари поради големия брой семейства от Афганистан, настанени едновременно, се налага детският кът на втория етаж да бъде трансформиран в семейна стая. Също така гражданските наблюдатели констатираха, че в отделението за непълнолетни се настаняват голям брой видимо пълнолетни мъже, които твърдят, че са на възраст под 18 години.

В СДВНЧ–Любимец е констатиран идентичен проблем през месец май. Към момента на посещението на наблюдателите са настанени прекалено много семейства и затова част от тях са прехвърлени към женския сектор. Обособено е помещение за малолетни/непълнолетни момчета, а непълнолетните/малолетните момичета са настанени при жените.

Наблюдателите отбелязват, че от тавана на семейното помещение в СДВНЧ–Бусманци капе вода (посещение към 22 февруари 2011 г.). Санитарните помещения са в лошо материално състояние, въпреки че се хигиенизират често.

Помещенията за настаняване на жени, семейства и непълнолетни в СДВНЧ–Бусманци са сравнително по-чисти от мъжките отделения за разлика от коридорите в този сектор.

През зимните месеци температурата в помещенията е подходяща и принудително настанените имат достъп до естествена светлина.

По време на посещенията на наблюдателите до края на месец юни помещението за настаняване в СДВНЧ–Любимец са нови и чисти. Поради малкия общ брой принудително настанени чужденците там са настанени по няколко души в стая и нямат оплаквания.

Условия за спане

В интервю с наблюдателите настанените в двата СДВНЧ споделят, че *леглата са изключително неудобни, а в СДВНЧ–Бусманци са често и счупени*. Въпреки това повечето интервюирани казват, че нямат проблеми със съня. Една от жените се оплаква, че *металната вратата с решетки не шумоизолира и тя чува как другите ходят до тоалетната. Оплаква се и от миризмата от тоалетната*. Настанено семейство изразява притеснение, че *децата им стават много рано и започват да тичат в цялото крило и притесняват другите настанени, които искат да спят*. Други оплаквания са свързани с *мръсните матраци и одеяла, които според настанените чужденци не се хигиенизират, след като бъдат използвани от друг човек*.

Достъп до санитарно-хигиенни помещения

Всички интервюирани жени посочват, че *нямат проблем с достъпа до тоалетна в периода от 24 до 7 ч., когато спалните помещения са заключени*. При нужда служителите на СДВНЧ отварят вратите на спалните помещения и осигуряват достъп до тоалетната. Проблеми не се констатирали и при настанените семейства, тъй като вратата на помещението не се заключва и те имат свободен достъп до санитарните помещения.

Интервюираните принудително настанени мъже обаче посочват тревожен факт – **достъпът до тоалетна през нощта зависи от това кой полицейски служител е на смяна**. Някои от интервюираните посочват, че *им се налага или да използват празно шише, или да изтърпят без тоалетна до сутринта, тъй като звънят на звънеца/алармения бутон, но служителите не им отварят*. Служителите коментират, че е имало временен проблем със звънеца, но е извикан техник, който го е отстранил. Въпреки това гражданските наблюдатели продължават да регистрират оплаквания в този аспект до края на отчетния период през месец юни.

Проблемът в СДВНЧ–Любимец е идентичен с тази разлика, че обхваща и настанените жени. Спалните помещения се заключават през нощта и ако някой поиска да отиде до тоалетна, трябва да звъни на звънеца, монтиран отвътре. Настанен там чужденец споделя, че *мястото е охранявано и няма смисъл да се заключават, тъй като това не е затвор, а дом за настаняване* (към момента на посещението през март има 7 принудително настанени лица). При отварянето на СДВНЧ–Любимец интервюираните се оплакват, че **служителите не им разрешават да се къпят, когато пожелаят**. **В края на отчетния период не са регистрирани повече оплаквания в този аспект**.

Според стандартите на ЕКПИ на настанените трябва да се осигурява пространство от минимум 4 кв. метра, а практиката на ЕСПЧ¹⁷ сочи, че лично пространство от по-малко от 3 кв. метра на настанен е много силен индикатор за условия за задържане, които са в нарушение на чл. 3 от ЕКПЧ. Нужно е да се вземат мерки за избягване на пренаселването на помещенията за настаняване на чужденци, като максимално се прилагат алтернативите на принудителното настаняване, използват се възможностите на новия СДВНЧ и се подобри координацията с ДАБ.

Тези констатации на гражданските наблюдатели дават още един аргумент за това, че непридружените непълнолетни лица не трябва да бъдат задържани или най-малкото трябва да бъдат ефективно отделяни от останалите принудително настанени в помещения, които да отговарят на техните нужди и възраст. Не трябва да се разделят членовете на семейство, тъй като това е в нарушение на чл. 8 от ЕКПЧ. Задържането на бременна жена изисква специални грижи, като осигуряване на отделно помещение, регулярен достъп до гинеколог, по-добри санитарно-хигиенни условия. Спрямо тази категория уязвими лица трябва да се прилага алтернатива на задържането.

Задължително е на принудително настанените чужденци да се осигурява постоянен достъп до санитарно-хигиенни помещения и да им се изяснява на разбираем за тях език каква е процедурата за повикване на служителите и отваряне на вратите в тъмната част на денонощието.

Нужно е да се отделят повече средства за поддръжка на материалната база, за подмяна на счупените легла, както и за по-добро поддържане на хигиената в СДВНЧ.

Осигуряване на възможност за социални дейности

Молитвени помещения

В СДВНЧ–Бусманци има обособени две молитвени помещения за християни и за мюсюлмани. В рамките на отчетния период обаче настанените лица многократно споделят, че *тези помещения по принцип стоят заключени и се отварят само при посещения на неправителствени организации*. По време на някои от посещенията на гражданските наблюдатели залите отново се оказват заключени. Придружаващият служител ги отваря и обяснява, че когато настанените са на свободен режим, тези помещения са отворени и те могат да ги използват, за да се молят. Към момента на посещението на наблюдателите настанените от 4-тия етаж са на свободен режим и въпреки това залите са заключени.

¹⁷ Kantyrev v. Russia, ECtHR, Application No. 37213/02, Judgment of 21 June 2007, paras. 50-51; Labzov v. Russia, ECtHR, Application No. 62208/00, Judgment of 16 June 2005, para. 44; Orchowski v. Poland, ECtHR, Application No. 17885/04, Judgment of 22 October 2009, para 122.

Режимът на отваряне на помещенията, както и тяхното местоположение в Дома очевидно не са удобни за настанените чужденци, тъй като в сектора за жени е създадено неофициално молитвено помещение. За целта се използва помещението за деца, където по време на едно от посещенията на наблюдателите се извършва молитва върху чаршафи. Настанените лица споделят, че *имат нужда от килим и че помещението за молитви в другото крило не им е удобно, за да успяват да се молят по 5 пъти на ден*. Поради ограничения достъп до молитвено помещение за мюсюлмани принудително настанените мъже използват стаите си за тази цел.

Настанените в СДВНЧ–Любимец се оплакват от същия проблем, ако въобще знаят, че такова помещение е налично (двама споделят, че не знаят). Молитвените помещения се намират в административния блок, а не в корпуса, където са настанени чужденците. Поради тази причина достъпът до молитвената стая е ограничен и служителите не пускат мюсюлманите в определеното време за молитва. Също така според интервюираните чужденци *там няма как да се извършва ритуалното измиване преди всяка молитва, затова се молят на етажа*.

Културно-занимателен сектор

Помещенията, които са обособени като част от този сектор в СДВНЧ–Бусманци, са в изключително лошо материално-битово състояние. В залите с телевизор столовете са с изтърбушена и накъсана тапицерия. В тях има поставени няколко фитнес уреда, които са набавени чрез дарения. Чрез дарения се набавят и други спортни принадлежности. През първите три месеца от осъществяването на мониторинга помещенията, предназначени за кафене (лавка) и билиардна зала, не се поддържат – те са с олющени и мръсни стени. Една от интервюираните жени казва, че *лавката не работи и се налага да се снабдява с някои продукти по пътя на развилата се вътре в дома търговия*. **Като положително развитие в края на проекта се отбелязва започналият ремонт в кафенето, но към момента на посещенията на наблюдателите все още на служителите не им е ясно кой ще го стопанисва и какво ще се продава.**

В библиотеката има крайно недостатъчен и морално остарял книжен фонд. Рафтовете с надписи „турски“, „арабски“, „фарси“ са празни. Един от интервюираните споделя, че *за да вземе книга оттам, полицейският служител трябва да му даде достъп*, а много голяма част от интервюираните въобще не знаят за съществуването на такова помещение.

И в двата СДВНЧ има условия за ежедневен престой навън, както и игрища за волейбол, баскетбол и футбол. Настанените имат право на разходка в двора два пъти на ден от по 1–1,5 часа. **Няколко души от СДВНЧ–Любимец се оплакват, че невинаги биват пускани навън.**

Един от настанените чужденци споделя с гражданските наблюдатели, че *е искал да се види с приятел от другия сектор, с който единствено може да разго-*

варя, тъй като другите от неговата стая не говорят арабски. Било е трудно да се срещне с него, но в крайна сметка е успял. Изразява желание да се вижда с него по-често, но казва, че процедурата е сложна.

Настанените чужденци се оплакват, че няма какво да правят през деня, и биха искали да се занимават с нещо – да плетат, да работят нещо, да имат повече възможности за разходка навън, да имат реална възможност за кореспонденция чрез осигуряването на листа, пликове, да могат да гледат телевизия до по-късно. Проблем представлява и липсата на кабелна телевизия, която да предоставя възможности на децата да гледат детски предавания и да информира чужденците на разбираем за тях език какво се случва в страната им. **Затова през месец юни няколко сирийци в СДВНЧ–Бусманци са събрали средства и в момента имат цифрова телевизия. Добро впечатление на наблюдателите прави и фактът, че по желание на настанените по високоговорителите се пуска диск с техни песни.**

Настаняване на деца в СДВНЧ

В СДВНЧ продължават да се настаняват деца, тъй като към момента в българското законодателство не съществува друга алтернатива, а разделянето им от родителите им може да има още по-негативен ефект от самото задържане. Интервюирани родители, подали молба за закрила, споделят, че са притеснени от факта, че двете им момчета са прекъснали училище и в тези условия няма как да продължат образованието си. Друг настанен чужденец обяснява, че условията в женското помещение и в това за децата са много лоши. Разказва, че е бил в лагери със свободен режим в Германия, където децата ходят на детска градина и се грижат по-добре за тях.

Трябва да се прекрати настаняването на деца в СДВНЧ. Наложително е Националният съвет по миграционна политика към министъра на вътрешните работи да насочи усилията си към разработване на стратегия за въвеждането на домове със свободен режим, каквато е практиката в Белгия, чийто модел България следва. Там могат да бъдат настанявани семейства с деца, непридружени малолетни и непълнолетни лица и представители на други уязвими групи.

Като се имат предвид ниското ниво на комуникация между персонала и принудително настанените и невъзможността за регулярен контакт с външния свят, на чужденците трябва да се осигуряват повече възможности за социални контакти и дейности в СДВНЧ. Трябва да се улесни достъпът до молитвените зали, защото управлявани по този начин, те не са от полза за настанените. Възможно решение е тяхното преместване по-близо до хората, които ги ползват. Също така може да се проведе разговор с настанените за това, дали имат нужда от специализирано помещение, или снабдяването им с килими и други нужни вещи би било достатъчно.

Като възможност за създаване на допълнителна дейност за настанените в СДВНЧ може да се използва ремонтираното кафене (лавката), което може да се предостави за управление на смени на настанените чужденци, които да се ангажират с правенето на кафе/чай, сервиране, почистване и продаването на сладки изделия и други нужни за бита неща.

Трябва да се улесни контактът на настанените помежду им, без това да изисква тромави и специализирани процедури, и да не се ограничават възможностите за престой и спортни дейности навън.

Осигуряване на дрехи и принадлежности за лична хигиена

Всички задържани посочват недостиг на принадлежности за лична хигиена. Тоалетна хартия се полага веднъж на всеки две седмици, няма сапун, кърпите са малко. Липсват бюджетни средства за паста за зъби, четки, шампоани. Един от настанените се оплаква, че *чака вече 8-и ден четка за зъби и сапун*. Повечето интервюирани споделят, че *си купуват принадлежностите за лична хигиена с лични средства или вземат назаем от другите настанени*.

За осигуряването на дрехи и обувки за принудително настанените се разчита главно на дарения от неправителствени организации, което е крайно недостатъчно. Чужденците се оплакват, че *има недостиг на обувки*. Жените споделят, че *няма подходящи размери за децата – едното от тях е обута в джапанки 39-и номер*.

Настанен в СДВНЧ–Любимец чужденец споделя, че *знае за спортните игрища, но има само един чифт обувки, които трябва да пази, за да има с какво да се прибере*. Поради това не си позволява да спортува навън. Друг разказва, че е *поискал дрехи и най-вече обувки (неговите са скъсани), но не са му били осигурени*. Поради това е дал на служители 70 лв. от своите пари, за да му купят. Така и не е получил нищо до момента на посещенията.

Служителите от СДВНЧ–Любимец разказват, че с личните си автомобили и гориво ходят да купуват за настанените неща от първа необходимост, дават им цигари. Споделят с наблюдателите, че имат нужда от занимателни игри, книги, предплатени СИМ-карти за телефони, дрехи и др.

Необходимо е МВР да започне да отделя средства за закупуването на дрехи и обувки на настанените, принадлежности за лична хигиена, както и занимателни и спортни пособия. В дългосрочен план не може да се разчита единствено на дарения на НПО, тъй като те не са регулярни.

2.11. Алтернативи на имиграционното задържане и възможности за предоставяне на временен статут

В рамките на проекта е интервюиран настанен чужденец, който е с ограничено право на свободно придвижване от няколко години, с прекъсване между двете му настанявания в СДВНЧ. Според служителите на СДВНЧ това се дължи на факта, че той не желае да съдейства на органите, които не могат да го депортират по тази причина. В интервю с наблюдателите той твърди, че *е без гражданство и е държан незаконно, тъй като от 2009 г. има решение за освобождаване. Споделя, че никой нищо не му е обяснил, че никой не иска да го изслуша и че не знае защо е задържан в СДВНЧ. Единственото, което му е известно, е, че чака депортиране, но то не може да се осъществи поради факта, че „за депортиране му искат 600 евро, тъй като фондът, от който може да ги получи, не работел“.* Казва още, че не знае кога ще го свържат с посолството.

Според интервюираните служители в СДВНЧ в резултат на прекомерно дългото задържане в СДВНЧ чужденецът е развил психически проблеми, които породят недоверие към всеки външен човек и водят до нежеланието му да съдейства на органите по депортиране. Неговото задържане надвишава законоустановения срок от максимум 18 месеца според ЗЧРБ и Директива 2008/115/ЕО за връщане на незаконно пребиваващи граждани на трети страни, което е в нарушение на националните и европейските стандарти за защита правата на човека.

В СДВНЧ има два такива случая към момента, които са показателни за съществуващия правен вакуум в българското законодателство по отношение на чужденците, които не могат да бъдат депортирани. Тази група обхваща хора, които не могат да бъдат върнати в страната си на произход, защото тя не съществува (например СССР), не желае да приеме даден чужденец на своята територия или страната на произход не може да бъде определена по една или друга причина. Това могат да бъдат и хора, които са кандидатствали за международна закрила, не отговарят на изисквания на ЗУБ, но евентуалното им връщане в страната им на произход би изложило на риск техния живот. Наблюдателите са провели две интервюта с такива чужденци, които са кандидатствали за убежище в България, но им е отказан статут. И двамата интервюирани са преследвани по политически причини в Сирия и споделят, че се страхуват за живота си.

Нужно е въвеждането на „статут на толерантност“ в българското имиграционно законодателство, който да обхваща описаните по-горе групи лица. Такъв статут съществува в редица държави – членки на ЕС, включително Румъния и Белгия, от която България черпи опит в развиването на политика по управление на нерегулярната миграция. Такъв статут би решил проблема с настаняването на чужденци за повече от 18 месеца в СДВНЧ в разрез с европейските стандарти за защита правата на човека и би запълнил съществуващия правен вакуум по отношение на това какъв статут да се предоставя на тези хора след освобожда-

ването им от СДВНЧ. Към момента в Стратегическа програма за интегрирано управление на връщането (2011–2013) се предлага въвеждането на такъв статут в българското законодателство за срок от 90 дни, при условие че чужденецът се е регистрирал в програма за подпомогнато доброволно завръщане. Нужно е при планирането на тази законодателна промяна да се разшири обхватът на статута, като се детайлизират случаите, в които този срок може да бъде продължаван, и правата и задълженията, които той предоставя.

Въвеждането на такъв статут трябва да върви паралелно с предоставянето на възможности за алтернативи на имиграционното задържане – настаняване на външен адрес, който позволява свободно движение на чужденците, работа и обучение, съчетани с административен контрол. В световен мащаб съществуват редица успешни практики, които представляват алтернативи на имиграционното задържане, обобщени в модела „Оценка на нуждите и настаняване на местно ниво“ (“The Community Assessment and Placement model”)¹⁸. Моделът описва стъпки, които държавните органи могат да предприемат, за да осигурят алтернатива на задържането, например:

- **въвеждане на „презумпцията, че задържането не е необходимо, когато се решава миграционният статут на даден чужденец“**, изрично регламентирано в чл. 15 (ал. 1) от Директива 2008/115/ЕО относно общите стандарти и процедури, приложими в държавите членки за връщане на незаконно пребиваващи граждани на трети страни, и съществуващо в законодателствата на Аржентина, Венецуела и Нова Зеландия и др.;
- **реална оценка на всеки индивидуален случай** – рискове, уязвимост, здравен статус;
- **въвеждане на програми за подкрепа на тези целеви групи на местно ниво** чрез осигуряване на възможности за настаняване в центрове на свободен режим, както и правна помощ, превод, задоволяване на основните им нужди.

България вече е осъждана неколкостранно от Европейския съд по правата на човека в областта на имиграционното задържане – вж. например: *Al Nashif and others v. Bulgaria* (жалба № 50963/99), *Raza v. Bulgaria* (жалба № 31465/08), *M. and others v. Bulgaria* (жалба № 41416/08), *Auad v. Bulgaria* (жалба № 46390/10), което налага цялостен преглед и актуализация на законовата уредба в тази област. **Наложително е Националният съвет по миграционна политика към министъра на вътрешните работи да разгледа възможностите за въвеждането на „статут на толерантност“ и да вземе мерки за доразвиване на нормативната уредба и по-широко приложение на алтернативите на имиграционното задържане. С помощта на НПО могат да бъдат проведени специализирани обучения и да бъде повишена информираността и уменията на служителите на МВР, които най-често използват мярката „принудително настаняване“.**

¹⁸ <http://www.scribd.com/doc/54661929/IDC-Handbook-There-are-alternatives>

ИЗВОДИ

Намаляла е средната продължителност на задържането в СДВНЧ (64 дни) в сравнение с предходния мониторингов доклад на Българския хелзинкски комитет от 2009 г. (14,21 месеца), което се оценява като **изключително положително развитие**.

Тревожна констатация представлява фактът, че търсещите закрила се задържат почти толкова продължително (59,5 дни), колкото чужденците, спрямо които са наложени мерки по принудително отвеждане до границата – 69 дни.

Остава нерешен проблемът с продължаващото на практика принудително настаняване на чужденците, търсещи закрила, и с правния статут на имигрантите, които не могат да бъдат депортирани в страните им на изход.

Цялостната информираност на принудително настанените лица за основанията за задържането им, за правата им в рамките на задържането и последващите процедури (включително търсещите закрила), които ще бъдат предприети спрямо техния случай, **е на много ниско ниво**. Това се дължи главно на липсата на достъп до професионален устен превод в СДВНЧ, както и на слабата комуникация между служители и настанени поради това, че много малко служители владеят чужд език и имат умения за общуване с хора от различни култури.

Ограничен е достъпът до адвокатска помощ, като се разчита главно на правната помощ, предоставяна от ресурсите на НПО и договорни адвокати. Предоставяната медицинска и психологическа помощ в СДВНЧ, както и координацията с външни здравни заведения и клиники **е проблематична**, което рефлектира върху здравословното състояние на принудително настанените. Констатирана е остра нужда от допълнителни медикаменти, които да бъдат оставени на разположение на медицинските служители.

Въпреки че в рамките на отчетния период **не е констатирана злоупотреба с физическа сила от страна на служителите в СДВНЧ**, гражданските наблюдатели са регистрирали оплаквания по отношение на настаняването в индивидуална стая с мерки за сигурност, което налага преглед на тази процедура и на критериите за прилагането ѝ от ръководството на Дирекция „Миграция“.

Няма регистрирани проблеми, свързани с достъпа до консулските власти и неуважени откази за среща с тях от страна на търсещите закрила.

Ограничени са възможностите на настанените за кореспонденция и телефонно обаждане поради липсата на безплатен телефон и интернет връзка. Тази констатация в комбинация с ограничените социални контакти и възможности за връзка на настанените с външния свят води до засилване на тяхната уязвимост и до увеличаване на риска от депресивни състояния и повишен стрес.

По отношение на оформянето на заповедите за налагане на ПАМ от Гранична полиция е констатирана **крайно негативна и незаконна практика, която е наложително да бъде прекратена**. Тя се състои в това, че непридружени малолетни/непълнолетни се регистрират в заповедта на пълнолетен, който е задържан със същата група, въпреки че нямат роднинска връзка, и се настаняват в СДВНЧ за срок, по-дълъг от 3 месеца. Това може да доведе впоследствие до вторична виктимизация на непридружените малолетни/непълнолетни лица.

Качеството на храната **е оценено като много лошо, а количеството не е достатъчно за настанените мъже**.

Настаняването в СДВНЧ до голяма степен **не отговаря на международните стандарти за защита на правата и свободите на задържаните лица**. Настаняват се прекалено голям брой хора в помещения, които не позволяват никакво лично пространство. Няма ефективно обособени помещения за настаняване на семейства и на лица със специални нужди – търсещи закрила, непридружени малолетни, бременни жени и др. Ограничен е достъпът на мъжете до санитарно-хигиенните помещения.

Поддръжката и хигиенизирането на материалната база на СДВНЧ–Бусманци **са на ниско ниво**. На Дирекция „Миграция“ не се отпускат средства за закупуването на дрехи, обувки, принадлежности за лична хигиена, както и на спортни и занимателни пособия.

По-важни препоръки

Осигуряване на професионален превод

- Наложително е МВР да осигури бюджетни средства за назначаването на щатни преводачи или да бъде сключен дългосрочен договор с преводаческа фирма за нуждите на СДВНЧ.

Достъп до адвокат

- Препоръчително е дирекция „Миграция“ на МВР да внесе предложения за разширяване на обхвата на лицата, които имат право на правна помощ по ЗПП, и да бъдат включени принудително настанените чужденци, както и възможността за автоматичен съдебен контрол в момента на задържането.

Осигуряване на медицинска помощ

- Задължително е разпоредбите на Закона за здравето изрично да обхванат и принудително настанените чужденци в СДВНЧ и по този начин да се осигури държавно финансиране за здравното им обслужване.
- Наложително е да се повиши достъпът на настанените до психолог, особено на тези, които са жертви на изтезания, търсещи убежище, хора с умствени проблеми. Това може да стане чрез увеличаване на щатната бройка на психолозите в СДВНЧ с още една или чрез сключване на договор с повече НПО, които предоставят такива специализирани услуги, за да могат да се обхванат по-голям брой настанени с психологически консултации.

Отношение към настанените чужденци и превенция на насилието в СДВНЧ

- Необходимо е ръководството на СДВНЧ да предприеме мерки за разработването на ясен механизъм и критерии за налагане на дисциплинарни мерки. Тази процедура трябва да включва правото на нарушителя да бъде информиран на разбираем за него език за какво му се налага мярката, възможността да бъде изслушван, да може да разчита на свидетели, както и правна възможност за обжалване на наложената мярка.

Задържане на непълнолетни/ малолетни лица

- Наложително е да се прекрати порочната практика непридружените непълнолетни да бъдат допълнително вписвани от Гранична полиция в заповедите на задържани пълнолетни, с които нямат роднинска връзка, и впоследствие да бъдат настанявани с тях за срок, по-дълъг от 3 месеца. Те следва да бъдат разделяни от възрастните с цел да бъдат защитени и да се избегне (повторна) виктимизация от трафиканти или контрабандисти.
- Непридружените деца, които търсят закрила, трябва да бъдат незабавно настанявани в регистрационно-приемателни центрове на Държавната агенция за бежанците.
- Наложително е Националният съвет по миграционна политика към министъра на вътрешните работи да насочи усилията си към разработване на стратегия за въвеждането на домове със свободен режим, каквато е практиката в Белгия, чийто модел България следва. Там могат да бъдат настанявани семейства с деца, непридружени малолетни и непълнолетни и други уязвими групи лица.

По отношение на лицата, търсещи международна закрила

- По отношение на търсещите закрила лица, подали молба на границата пред органите на Гранична полиция, задържане не следва да се прилага в никакъв случай, тъй като, считано от 22 ноември 2011 г., влезе в сила изменение на Наредбата за отговорността и координацията на държавните органи¹, с което бе отменена разпоредбата, която оправомощаваше в чл. 16, ал. 3 органите на Гранична полиция да настаняват търсещите закрила, подали молба на границата в СДВНЧ (изм., ДВ, бр. 81 от 18 ноември 2011 г.).
- Задържането на чужденци, търсещи закрила, следва да бъде налагано само по изключение при наличието на извънредни обстоятелства (заплаха за националната сигурност или обществения ред), след внимателно проучване на всеки индивидуален случай и при най-краткия възможен срок.

¹ Приета с ПМС № 332 от 28.12.2007 г., обн., ДВ, бр. 3 от 11 януари 2008 г.

По отношение на алтернативите на имиграционното задържане и възможностите за предоставяне на временен статут

- Нужно е Националният съвет по миграционна политика към министъра на вътрешните работи да направи цялостен преглед и актуализация на имиграционното законодателство и да разгледа възможността за въвеждането на „статут на толерантност“, който да обхваща чужденците, които не могат да бъдат депортирани (вж. 2.11). Такъв статут би решил проблема с настаняването на чужденци за повече от 18 месеца в СДВНЧ в разрез с европейските стандарти за защита правата на човека и би запълнил съществуващия правен вакуум по отношение на това, какъв статут да се предоставя на тези хора след освобождаването им от СДВНЧ.
- Наложително е Националният съвет по миграционна политика към министъра на вътрешните работи да вземе мерки за доразвиване на нормативната уредба и по-широко приложение на алтернативите на имиграционното задържане – настаняване на външен адрес, който да позволява свободно движение на чужденците, работа и обучение, съчетани с административен контрол. С помощта на НПО могат да бъдат проведени специализирани обучения и да бъде повишена информираността и уменията на служителите на МВР, които най-често използват мярката „принудително настаняване“.
- Нужно е постоянно да се полагат усилия за повишаване на административния капацитет на Дирекция „Миграция“ на МВР, тъй като много от изброените проблеми, като забавената комуникация между институциите, липсата на информация за провежданите спрямо чужденците процедури, твърде продължителните действия по процедурите за осъществяване на отвеждането до граница или извеждането им към ДАБ, са въпрос освен на бюджетни средства също и на човешки ресурс и ефективен мениджмънт.

КОМЕНТАР

на Дирекция „Миграция“ на МВР върху Обобщен доклад с резултатите от гражданското наблюдение в Специалните домове за временно настаняване на чужденци на МВР за периода януари–юни 2011 г.¹

Осъщественото гражданско наблюдение в Специалните домове за временно настаняване на чужденци (СДВНЧ) на МВР за периода януари–юни 2011 г. от Институт „Отворено общество“ е първото по рода си за нашата страна. То дава добра възможност на ръководството на Дирекция „Миграция“ (ДМ) на МВР да получи обратна връзка за качеството на многообразните дейности, които се извършват в домовете, за подходите към настанените там чужденци, за нуждите от специалисти и не на последно място за изискващите се промени в законодателството.

Полезни са проведените наблюдения от доброволчески екипи, тъй като позволяват през погледа на непредубедения гражданин да се проследят организацията и начинът на работа на служителите на Дирекция „Миграция“ в СДВНЧ с временно настанените чужденци, да се провери до каква степен се спазват законите стандарти за защита правата на човека и какви са фактическите условия в местата за временно настаняване на чужденци.

В представения проект на доклада от осъществения мониторинг някои от констатациите се основават предимно на отговорите на интервюирани чужденци, като липсват данни за проверка на изказани от чужденците твърдения, включително и чрез документи, до каквито са имали достъп интервюиращите.

Не на всички места в доклада са ясни позициите и коментарите на ръководството на СДВНЧ, на Дирекция „Миграция“ на МВР, както и на много други институции, с които е свързана многообразната дейност в СДВНЧ. Ето защо намирам за необходимо по някои от направените констатации да предоставя допълнителна информация, както и разяснения какво се предприема за разрешаването на определени казуси. Логично е, в този ред на мисли, да се отрази и мнението на специалистите, изпълняващи функционалните си задължения в СДВНЧ.

¹ Коментарът е изпратен от директора на Дирекция „Миграция“ Драгомир Петров в официално писмо до изпълнителния директор на Институт „Отворено общество“ – София Георги Стойчев на 20.01.2012 г. (Пер. № XB – 465, Екз. 2).

По т. 2.1. Информираност на настанените в СДВНЧ чужденци за правата им и последващите процедури

Създадена е такава организация на работа в СДВНЧ, която гарантира информирането на чужденците за техните права, задължения, възможности и всичко, което ги интересува.

Чужденците се настаняват в центровете след предварително подписани от самите тях заповеди за принудителна административна мярка (отвеждане до границата или експулсиране) и заповед за принудително настаняване. В процеса на приемане получават копие от правилата за престоя в дома на избран от тях език. Изказвам специална благодарност на Институт „Отворено общество“, ВКБООН и БХК за получената помощ при изготвянето и превеждането на брошурата, която информира настанените лица за основни техни права и задължения.

В този първи момент на запознанство с чужденците се разясняват заповедите за принудителните мерки, основанията, сроковете и редът за обжалване, както и всички възможности относно конкретните случаи. Запознават се на език, който владеят, с Правилника за вътрешния ред, с възможностите за тяхното освобождаване, за получаване на адвокатска, социална, психологическа, медицинска помощ.

Последваща гаранция за информираността на чужденците е възможността за среща на всеки един от тях с представител на администрацията – интервюист, помощник-интервюист, психолог, който ежедневно е на разположение и има служебните задължения да ги осведомява по всички въпроси, свързани с различните етапи от процеса на връщането или освобождаването им от Дома.

Работим върху идеята да се направи филм, отразяващ различните стъпки – от постъпването в Дома до извеждането на чужденеца, който да подпомогне процеса на адаптация на новонастанените. Бихме били благодарни, ако в това отношение има готовност да ни се окаже съдействие.

Констатираният основен проблем във всички тези дейности, както и във всички други ангажираности в СДВНЧ, е липсата на преводачи от редки езици. Наистина това е сериозна пречка в работата на служителите. Ръководството на СДВНЧ разбира необходимостта от разрешаването му и търси решения в тази насока: възможности по проекти, ангажиране на студенти, лични контакти, поставяне на условието за ползване на чужд език при участие в конкурсите за постъпване на работа за някои от длъжностите в ДМ, повишаване езиковата квалификация на работещите и др.

Проблемът с преводачите в СДВНЧ ангажира вниманието на ръководството и сме готови да приемем помощта на НПО в тази насока.

По т. 2.2. Достъп до адвокат

Излагаме виждането, че нормативната уредба за правото на правна помощ и качеството на адвокатските услуги е извън компетенциите на ДМ, но в доклада има препоръки, които Дирекцията подкрепя. За отбелязване е, че в СДВНЧ е създадена организация за всекидневен достъп на адвокати, както и на юристи от неправителствени организации за срещи с настанените чужденци.

Споделяме изразеното виждане, че е необходимо да се предприемат допълнения в Закона за правната помощ (в съответствие с текста на чл. 13, ал. 4 от Директива 2008/115/ЕО). С оглед разрешаване на въпроса бе инициирано провеждане на работна среща с представители на заинтересованите структури на МВР, Министерството на правосъдието и Бюрото за правна помощ. Намираме за необходимо разширяването на обхвата на лицата, които имат право на правна помощ, с принудително настанените чужденци и търсещите закрила.

В ДМ съществува виждане с помощта на неправителствени организации да бъдат преведени освен информационни материали, което вече е норма в нашето сътрудничество, също и редица нормативни актове, които настанените чужденци биха могли да ползват.

Споделяме разбирането, че съществува необходимост от въвеждане на „статут на толерантност“ в българското законодателство. Тук е мястото да отбележим, че този въпрос отново ще бъде повдигнат от страна на службите за административен контрол на чужденците. Инициирано е темата да бъде включена за разглеждане и обсъждане на заседанието на Националния съвет по миграция, убежище и интеграция.

По т. 2.3. Достъп до медицинска помощ и здравословно състояние на принудително настанените в СДВНЧ

Ръководството на ДМ е загрижено за здравето на настанените чужденци и увеличава броя на медицинския персонал: в СДВНЧ–София вече са назначени допълнително двама медицински фелдшери, което от своя страна редуцира нуждата от ползването на спешна медицинска помощ, като осигурява медицинско обслужване през по-голямата част от денонощието.

Статистическите данни за 2011 г. сочат:

- Проведени амбулаторни прегледи – 6110.
- Прегледи при настаняване – 1083.
- Прегледи при освобождаване – 840.
- Всичко прегледи в медицинските служби на СДВНЧ – 8133. Средно са извършвани по 30–35 прегледа, като има дни с по 45–50 прегледа при предвидена по нормативна база бройка от 15 пациенти.

- Консултации – над 300.
- Хоспитализации – общо 25 за 77 легло дни.

Много от чужденците идват с хронични заболявания и влошено здравословно състояние – заболявания на сърдечно-съдовата система, опорно-двигателния апарат, инвалиди, със стари травми, туберкулоза, СПИН, левкемии, тумори, хепатит, с наркомании, психично болни и др. Отделна е групата на бременните и децата. В тези случаи максимално ангажираме възможностите на МИ–МВР като база и като специалисти. Там нашите посещения минават с предимство (без да чакаме). При нужда болните се хоспитализират. При връщането им в Дома се настаняват в медицински стационар, провеждат се редовни контролни прегледи; предвидено е диетично хранене; правят се и контролни прегледи при специалисти в МВР-болница, когато се налага, или по препоръка на лекуващия лекар (екип). Съответно МИ–МВР има право да каже, че се нуждае от повече средства, за да може ефективно да отговори на тези и много други нужди.

Към външни клиники медицинските служби при СДВНЧ изпращат пациенти, когато няма съответните специалисти в МИ–МВР. Досега са изпращани наши пациенти в Инфекциозна болница, „Майчин дом“, МБАЛСМ „Пирогов“, Белодробна клиника – Медицински институт, Военна болница и др.

Медицинската служба се е обръщала неведнъж с апел към службите, които имат правомощия да разглеждат приоритетно всеки случай на чужденец, попадащ в уязвимата група – хронично болни, психично болни, наркомани, бременни и деца.

По отношение на стоматологичното обслужване за отбелязване е, че повечето настанени влизат в Дома с предварително занемарена орална хигиена и голям брой болни зъби. Стоматолозите много рядко констатираят кариес в начален стадий. В повечето случаи се налага продължително нелекувани зъби да бъдат лекувани. Очертава се нуждата от стоматолог, работещ при определен график в СДВНЧ.

В домовете има нужда от допълнителни медикаменти с цел подобряване на медицинското обслужване. В МИ–МВР са се отнасяли с разбиране към проблемите на медицинската служба и са предоставяли всички специфични и скъпо струващи необходими лекарства. Домовете имат нужда от регулярно снабдяване с медикаменти и медицински консумативи. В тази насока е необходимо да се проявява разбиране и да се планират допълнително средства в бюджета на МВР.

Статистическите данни за работата на психолозите през 2011 г. сочат:

- Снемане психичен статус на новонастанени чужденци – 105 случая.
- Психотерапевтична и консултативна дейност – 169 случая.
- Предотвратяване и прекратяване на протестни действия – 46 случая.
- Работа по проблемни случаи – 22 броя.

По т. 2.4. Отношение на служителите в СДВНЧ към настанените принудително чужденци

Това е непрекъснатата грижа на ръководството на СДВНЧ. Спазването на етичните форми на поведение спрямо настанените чужденци е изискване към работата на всеки един служител. При провеждането на гражданското наблюдение, а и до момента не са постъпвали конкретни сигнали както от настанените чужденци, така и от срещашите се с тях представители на неправителствени организации, адвокати, близки и роднини във връзка с насилие спрямо настанените.

Ръководството на СДВНЧ изисква от служителите в отдела балансирано служебни взаимодействия с настанените чужденци, единствено в рамките на служебния регламент. Добрият тон, отнасянето с уважение, проявяването на разбиране – това са норми на служебно поведение, които гарантират подобряването на психологическата атмосфера в СДВНЧ. При констатиране на лошо отношение към настанените чужденци ръководството на СДВНЧ незабавно предприема необходимите мерки за недопускане задълбочаването на този процес. Във връзка с това търсим вашата помощ – с цел преодоляване на недоразумения и предпазване от напрежения – служебният състав да бъде обучен в специфични комуникационни умения за работа с хора от различни култури. Очакваме подпомагане в тази насока.

През шестмесечния период в индивидуална стая с мерки за сигурност (ИСМС) са настанени 67 чужденци. От тях повечето са престояли в ИСМС от няколко часа до два-три дни. Изключения правят два случая, при които престоят в ИСМС е шест дни. За отбелязване е, че в ИСМС няма настанявани от 30.11.2011 г. до момента.

Мярката настаняване в ИСМС се налага при извършване на грубо дисциплинарно нарушение, съгласно Правилник за вътрешния ред (ПВР), след разпореждане на началник-сектор „СДВНЧ“ или дежурно длъжностно лице в ОДЧ – ДМ. При възникнали инциденти служителите се стремят максимално да установят фактическата обстановка чрез видео наблюдение и установяване на свидетели. След доклад и разпореждане от началник-сектор „СДВНЧ“ или дежурно длъжностно лице в ОДЧ се прилага мярката. Интервюист или помощник-интервюист заедно с психолог наблюдават поведенческите изяви на настанения в ИСМС, провеждат разговори с него и правят предложения за преустановяване действието на мярката, като се съобразяват в преценката си с отрицателните ефекти на изолацията – отчаяние, несигурност, тревожност.

По т. 2.7. Документи по принудителното настаняване и призовки от съда

Документите за принудително настаняване се изготвят и връчват на чужденца извън СДВНЧ, преди фактическото настаняване.

При приемането се провежда първоначалното интервю с чужденеца от интервюист/помощник-интервюист; съставя се протокол за приетите на съхранение вещи, пари и ценности, прави се личен обиск, резултатът от който се отразява в протокол; изготвя се приемно-предавателен протокол. При настаняването чужденецът разполага с екземпляри от заповедите (за експулсиране или отвеждане до граница и за настаняване) и получава екземпляри от описаните по-горе документи.

По т. 2.8. Кандидатстване за международна закрила

След подаване на молба от чужденец за предоставяне на особена закрила по ЗУБ незабавно предаваме молбата до ДАБ. Настанен, заявил желание да получи регистрационен номер, получава такъв. В тази връзка освобождаването на чужденеца от СДВНЧ е от компетенциите на ДАБ-МС.

По т. 2.9. Хранителен режим

По време на наблюдението, фирмата, която предоставя кетъринг услуга в СДВНЧ-София е „Либърти фуд сървисис“, която е лицензирана и е с традиции в хранителния бранш. Същата е избрана след проведена процедура по ЗОП от Дирекция „УССД“ – МВР. Тя отговаря на технически спецификации за изпълнение на поръчката, а именно: дневното хранително меню осигурява 3071 ккал/ден за енергийна потребност на мъжете и 2313 ккал/ден за енергийна потребност на жените при умерена физическа активност.

При приемане на готовата храна се извършват количествен и качествен контрол от упълномощени служители и се оставят проби от всички ястия за срок от 48 часа.

Фирмата е запозната с това, че мюсюлманската религия не позволява консумиране на свинско месо, и не влага такова в ястията си.

Изготвят се седмични менюта и във всяка закуска се предлага чай.

Служители от логистика на СДВНЧ провеждат срещи с представители на настанените, на които се вземат препоръки относно корекции в менюто. Въпреки ограничената стойност на храната за един храноден от 4,22 лева (съгласно МЗ № Из – 1221/04.07.2007 г., относно хранене в структурните звена на МВР в мирно време) служителите, отговорни за храненето, са реагирали с предложения към фирмата с цел разнообразяване на храната в рамките на възможностите.

При настаняване на деца под тригодишна възраст се подsigурява специална храна – адаптирано мляко, детски каши, пюрета (съобразени с възрастта) и крем супи.

Хранителният режим в СДВНЧ-Любимец изцяло е съобразен със „Сборник рецепти“, по който се изготвя менюто за чужденците. Съобразно предпочитанията на настанените и тяхната религиозна принадлежност се изготвя месечното меню. Разнообразието на храната е значително, като в менюто се включват често

риба, телешко и птиче месо. За децата се осигурява следобедна закуска. Не е допускано предлагане на свинско месо. Работата по отношение на цялостния режим на хранене е под контрол на висококвалифицирани специалисти.

От 06.06.2011 г. на територията на бл. 2 в СДВНЧ–София е открит ведомствен бюфет, стопанисван от Дирекция „УССД“ – МВР, откъдето настанените могат да си набавят допълнително храна, безалкохолни напитки, тютюневи изделия и стоки от първа необходимост. Бюфетът има собствена счетоводна отчетност, във връзка с което в него могат да работят единствено служители, назначени от Дирекция „УССД“ – МВР. Извън бюфета е осигурена професионална кафе машина, до която достъпът за чужденците е неограничен.

По т. 2.10. Материални условия за настаняване в СДВНЧ и възможност за социални дейности

Хигиената в бл. 2 и бл. 3 на СДВНЧ–София се поддържа само от две служители, на които се осигуряват миещи и дезинфекциращи препарати, съобразно отпусканите финансови средства, които са недостатъчни.

Почистването на спалните помещения е задължение на чужденците. Те сами изказват възмущение от недобрите хигиенни навици на някои настанени.

Лошият вид на сградата, в която са настанени чужденците, е причинен от чести течове, които са предизвикани от запушване на канализацията, поради факта, че сервизните помещения се ползват не по предназначение.

Сградният фонд е в гаранционен срок и е невъзможно да се извършват реконструкции и основни ремонти, освен ако те не са причинени от умишлени увреждания. Извършват се единствено освежителни дейности за поддържане на добър вид на сградния фонд. В тази връзка са търсени допълнителни средства и възможности, но те са крайно недостатъчни.

За лошото състояние на легловата база многократно сме сигнализирали на фирмата изпълнител на обекта (СДВНЧ–София), която категорично отказа да изпълни гаранционно отстраняване на повредите по металните легла, за което МВР е завело дело за неспазване на гаранционните условия.

По предложение на ДМ в Дирекция „УССД“ – МВР бе открита процедура за възлагане на обществена поръчка за „Доставка метална ламарина и консумативи за възстановяване на амортизираните легла в СДВНЧ–София“, която е прекратена. За решаването на проблема с легловата база на дома от Дирекция „УССД“ – МВР ще бъдат предвидени необходимите средства в проектоплана за 2012 г.

Стремежът на служителите от СДВНЧ е непрекъснато да се обогатява и обновява материалната база на културно-занимателния сектор. Необходими са постоянни ремонтни дейности по отношение на имуществото поради небрежното отношение на голяма част от чужденците, както и заради настъпващите амортизации в рамките на 5-годишната експлоатация.

В заключение желая да изразя благодарността си за получените обратни връзки, които могат да бъдат коректив на нашите професионални изяви; да изкажа готовността си да работим съвместно за преодоляване на отразените в доклада констатации, както и да следваме препоръките.

Приемам направените изводи, като подчертавам, че:

- Осигуряването на преводачи от редки езици е крайно необходимо и ще реши в значителна степен съществуващите проблеми по отношение по добрата информираност на настанените. Надявам се заедно да се справим с това предизвикателство, осъзнавайки факта, че неразбирането на езика способства засилването на чувството за изолация, както и недоверието на чужденците.
- Настаняването на деца (придружени или непридружени) е травматизиращ фактор за тях самите и ако трябва да се случва, то нека бъде в отворени центрове, каквито в България все още няма и каквито, надявам се, заедно ще изградим.
- Промените в законовата уредба изискват разглеждане на възможността за въвеждането на „статут на толерантност“, който да обхваща чужденците, които не могат да бъдат отведени до граница или експулсирани;
- Безплатната правна помощ и/или защита на настанените, предоставена на разбираем за тях самите език, е необходимост, определяща значително по-голяма сигурност и спокойствие на настанените чужденци.
- В ДМ се изграждат определени служебни времеви рамки, както и правила на взаимодействие между секторите, които способстват за това да бъдат преодолените проблеми като забавена комуникация, липса на информация за провежданите спрямо чужденците процедури, твърде продължителните действия по процедурите за осъществяване на отвеждането до граница.
- В рамките на възможностите в ДМ се полагат усилия за поддържане на материалната база, подобряване на храната и обогатяване и разнообразяване на социалните дейности с настанените чужденци.

Искам още веднъж да благодаря на Институт „Отворено общество“ и в частност на г-жа Звезда Ванкова за положените усилия по проект „Гражданско наблюдение в Специалните домове за временно настаняване на чужденци на МВР“ и за многократно проявяваната инициативност, настоятелност и оперативност за събиране и предоставяне на помощи за настанените.

През периода на мониторинг ние имахме удоволствието да работим заедно, участвахме в едно благотворно сътрудничество и преживяхме положителни емоции от постигнатите промени в работата.

Благодарни сме и за коректното взаимодействие, и за полученото разбиране по проблемите, както и за готовността за помощ, която се надяваме да продължи.

20.01.2012 г.

гр. София

**ИНСТИТУТ
„ОТВОРЕНО ОБЩЕСТВО“ –
СОФИЯ**

София 1000, ул. „Солунска“ 56

тел.: (+359 2) 930 66 19

факс: (+359 2) 951 63 84

www.osi.bg

ПРАВА НА ЧОВЕКА

От 1999 г. Правна програма на Институт „Отворено общество“ – София, е неизменно ангажирана с отстояване на принципите на върховенство на закона и защита на правата на човека в България. Програмата подкрепя осъществяването на съдебната реформа в области, които имат пряко отношение към модернизирването на наказателното производство, улесняването на достъпа до правосъдие за българските граждани и приемането на достиженията на правото на Европейския съюз.

След присъединяването на България към ЕС Правната програма има за цел да гарантира продължаването и необратимостта на реформите в съдебната система и ще фокусира своите усилия върху подобряването на прозрачността и отчетността в работата на правораздавателните и правоохранителните институции. Основната дейност на програмата се реализира чрез изследвания, гражданско наблюдение над дейността на институциите, оценка на ефективността от прилагането на новоприети законодателни промени и представяне и адаптиране на успешни чуждестранни практики.

Правната програма има установени трайни партньорски връзки с широка мрежа от неправителствени организации, специализирани в предоставяне на правна помощ за уязвими социални групи и в защита на основните права на човека, както и с редица институции като Министерство на вътрешните работи и Национална следствена служба.